

afferuatum. Nec verò sua illos frustrata spes est. Iisdem diebus, haud dubiâ Dei irâ, cōtagiosa tota vrbe grassabatur lues, quæ bonam ciuitatis partem depopulata, terrore omnes perculerat. Subibat anxios religione animos Xauerij prædictio ex iniuria : iratiq̃ue numinis causam non aliam esse credebant. Hæc lues eo, quo Xauerio parentatum est, die compressa, satis ostendit, eundem iam placatum, irarum cælestium veniam, pesti- que finem, attulisse.

CAPVT XIV.

Corpus in Indiam aduehitur.

IDIBVS porrò Augusti Ioannes Beira, Sacerdos è Societate I E S V, cum aliquot Socijs Molucum petens, diuertit Malacam. Is, pro sua erga Xauerium obseruantia pietateq̃ue, corpus eius, quod incorruptū esse famâ acceperat, inspicere mirum in modū expetebat. Nocte igitur intempesta cū Socijs in templum occultè venit : sepulcroq̃ue patefacto, Francis- *Franciscus* cum velut spirantem, & nihilo minùs in- *corpus in-* tegrum ex humo, quàm antea ex calce, *tegrū men-* reperit mense post obitum nono. Ergo o- *se post obi-* mnes collaudato Deo, qui *mirabilis est* *um nono-* in sanctis suis, venerabundi sacra, quæ

*Velum re-
aëti cruo-
re imbu-
tum.*

extabant, membra multis cum lacrymis exosculantur. Nec nouum miraculum defuit. Velum, quo eius facies operata fuerat, ob superingestam compresamq; inhumatione terrâ, animaduertūt velut recenti imbutum cruore. Tum Beira, manifesto motus miraculo, ad Xauerium ornandum animum vertit. Igitur recum Iacobo Pereria communicata, in conclauī ædium asseruandum Francisci corpus censuit: & Pereria nouam curauit arcam ab interiore parte Damascena veste subsutam, extrinsecus aureo vestitam textili. Itaque Beira, Xauerio in nouum loculum incluso, discedens, Emmanuelem Taberam, vnum è Socijs, Malacæ relinquit, qui tantum thesaurum primo quoque tempore deuehat Goam. Inter hæc Ioannis Mendozæ, Lusitani mercatoris nobilis & copiosi, nauis Sinarum mercibus onusta Malacam appulerat. Huius procurator expositas merces in vrbe asseruabat, idoneam tempestatem opperiens. Cæterum, vbi nauigationis tempus adfuit, facultas defuit nauigij. Vna erat omnino in portu nauis, eaque vetustate inutilis. Carina inprimis debilis, ac penè dehiscens. Itaque homines nauticæ rei experti ac periti pronuntiabant fore, vt in medio cursu, haud dubiè laxa-

laxatis compagibus, aquam accipiens mergeretur. Quocirca Procurator tristis hærebat. Verum ut X A V E R I I corpus illa naui Goam vehendum esse cognouit; non merces solum, sed suam quoque illi salutem credidit, satis fidens, sancti viri ope, cuius diuinam virtutem satis exploratam habebat, onerariam incolumem futuram. Petrus Alcaceua interim è Societate IESV Malacam Cosmi Turriani missu venerat, Francisci reliquias Goam deuecturus. Is igitur cum Tabera sacram arcam in nauim imponit, magna nautarum iuxta vectorumque lætitia; quippe qui multum in ea aduersus tempestates præsidij ponerent. Extemplo cubiculum sacro corpori assignatum in naui. ibi locus serica amictus veste positus: ad eum odores & cerei. Pro his officijs gratiã Franciscus cumulatissimè retulit. Cum essent in cursu, oneraria cæcis impacta scopulis tenacib⁹ inhæserat ad eò, ut neque progredi nec regredi posset, sed velut affixa staret immobilis. Postea verò quàm nautici onerariam molientes per multas horas nequicquam cum cautibus luctabantur; omnium animos ingens desperatio incescit. Ergo humana ope damnata, diuinam spectare cœperunt. Protinus ad Alcaceuam frequen-

tes coeunt, impensè orantes, vt Francisci corpus in apertum proferat. Haud grauatè ille morem gerit monitis, vt cuncti pariter Francisci implorent opem. Nec mora. vniuersi cum accensis cereis ante sacrum corpus supplices Xauerium inuocare & manatibus lacrymis orare coeperunt, vt diuinam ab ipsis auertat iram. Nec frustra id fuit. Cum maximè id facerent, repentè scopulus, amissa tenacitate, onerariam cum ingenti fragore dimisit, & illa vadis expedita prospero afflante vento cursum tenuit. Sæpe etiam aliàs in manifestum naufragij discrimen adducta, Xauerio, quem vehebat, à vectoribus nautisque implorato, præsens euasit periculum; ac demum Cocinum peruenit innoxia. Simul incorruptum Francisci corpus adesse fama nunciauit, cunctam ciuitatem rei nouæ miraculo conciuuit. Extemplo cerneres portum hominibus compleri, scaphas à primis occupatas accelerare ad onerariam, cæteris eorum reditum opperientibus in littore. Transgressi alij super alios in nauim ad cubiculum tendunt: mox pro se quisque sacras reliquias manu osculoque contingere; admirabundi integrum corpus intueri, diuinamque benignitatem prædicare, quæ in sanctorum virorum etiam

*Goanorū
studia in
visendo
Xauerij
corpore.*

mortua redundaret corpora. Nauis paucos dies Cocini morata Goam petens, ex itinere ad Baticalum Indiæ oppidum, millia passuum à Goa octoginta, subsistit, haud exiguo incolarum bono. Ibi Francisci beneficio primaria femina Lusitana graui morbo liberata est; alia præterea edita miracula, quæ à nobis suo deinceps exponentur loco. Cæterum aduerso vento nauim morante, quo minùs Goam perueniret, nauarchus ipse, actuaria nauì Goam præcurrens, rem Xauerij socijs nunciat. Mora atque expectatio (vt fit) cupiditatem accendit. Itaque cùm Patres diutius Francisci desiderium nequirent ferre, Melchior Nunnius, Collegij Rector, Prorege adito, ab eo celocem haud ægrè impetrat, ad sacram arcam properè deportandam. Erat ea celox Alphonsi Noroniæ, viri pij, & Francisci studiosi, qui, nauigium impensius quàm exigebatur commodans, operam quoque suam ad eam rem prolixè deferebat. Ad hæc nauarchus, qui Xauerij corpus Malaca deuexerat, reclamare obtestarique, ne (quando sua nauis iam prope abesset à Goa) tam certo ac salutarì nudaretur præsidio. Sed vicit Xauerij visendi cupido postulati eius æquitatem. Ergo Melchior, inhibita domesticorum co-

mirari cupientium turba, cum præcipuis aliquot Patribus, & orphanorum agmine celocem conscendit; & quanta maxima celeritate potest, applicat ad onerariam. Confestim in eam transgressus, cubiculum, ubi locus asservabatur, intrat, offenditque Xaverium summa integritate, eademque specie, qua viuis fuerat: ut modò vita defunctus, aut potius adhuc spirans videri posset. Quocirca manantibus gaudio lacrymis, vultum illum cælestis felicitatis indicem paulisper contemplatus, magno cum pietatis sensu sacras manus pedesque suauiatur. Idem cæteri certatim faciunt. Inde arcam ornata[m] atque compositam efferunt è cubiculo. Inter quæ nauarchus onerariam multis vexillis ac tapetibus exornari, tormenta bellica veste serica integri iusserat. Vbi in foros navis corpus delatū est, pueri qui Goa aduenerāt, floribus coronisq; redimiti, ramos tenentes manibus, Zachariæ canticum piè admodum, nec sine suis aliorumque lacrymis decantare ceperunt. Hoc concentu arca in celocem demissa, sensim locatur in puppi. Oneraria interim festâ bombardarum disphonone Francisci discessum profecuta, lætitiâ lacrymasq; omnium integravit; reputantium animo summâ Dei libera-

*Honos Xa-
verio tri-
butus à
nantis a-
bisque.*

litatem, qui tam magnifice seruum suum
 vel in medio honestaret mari. Cæterum
 nauis reddito Francisci corpore & mer-
 cibus leuata, velut suo perfuncta mune-
 re, eodem loco, tranquillo mari, sua
 sponte demergitur, vt appareret eam
 Xauerij præsidio inter fluctus & saxa in-
 columen extitisse. Porro celox sub ves-
 peram applicuit ad ædem S. MARIÆ
 cognomento Rebandariæ, passibus cir-
 citer mille & quingentis ab vrbe Goa,
 propter flumen quod Goam insulam
 præterit. Ibi Melchior, Xauerij corpus
 per otium inspiciundi contemplandique
 auidus, de media nocte remotis arbitris,
 valuisque clausis, Franciscum in Sacer-
 dotali ornatu, sicut erat, ex arca eximit,
 mense post obitum sextodecimo. Repe-
 rit eadem prorsus facie, habituque cor-
 poris, quo constabat eum fuisse cum vi-
 ueret, caro succi plena; cutis recens, co-
 lor viuus. crederes eum sopitum poti-
 us quàm extinctum. Erat carbasina veste
 indutus, quam ille secum in Sinas detu-
 lerat, eo consilio, vt illâ, gentis more, a-
 mictus, Sinarum Regem adiret. Hac quia
 viuus nunquam erat vsus, indutus est
 mortuus pro subucula. Ea ipsa, nisi extin-
 cta membra tot menses proximè vestie-
 rat, viua quidem calce vel humo obsita, quoque il-

*Corpus
Francisci
integrum
mense post
obitum de
cimo sexto*

*Francisci
subucula
quoque il-*

*læsa post
tot mensi-
um sepul-
turam.* tamen adeò integra visebatur, ac munda,
vt eam modò illi iniectam diceret, & ser-
uatam magis à corpore, quàm vlla ex
parte læsam. Post actas (vt par erat) nu-
mini grates laudesque, Melchiorem me-
morem quantum incitamenti ad virtu-
tem Antonius in palmea S. Pauli Hiere-
mitæ tunica, quantum præsidij Eliseus in
Helix pallio reperisset, cupido cœpit su-
buculæ Xauerij auferendæ. Itaq; illi de-
tractam apud se diligentissimè seruauit,
vel pignus Francisci, vel ornamentum su-
um. Quippe eandem postea in Iaponiam
detulit secum, vt illâ indutus Iaponum
Reges ac Dynastas conueniret; Franci-
scoq; Deum propitiante, non oculos so-
lùm, sed etiam animos eorum caperet. Et
voto respondit euentus.

CAPVT XV.

*Eius funus Goæ omni apparatu cele-
bratur.*

HOc interim spatio Prorex (is tum e-
rat Goæ) de Xauerij aduentu prima-
nocte certior factus, pro sua erga illum
veneratione, magnum ex eo nuncio
gaudium cœpit, statimque solemnem
pompa[m] atque apparatus in posterum

im-

imperavit diem. At Patres quos inuitos Mechior domi reliquerat, tanta exultarunt lætitia, vt, pectoribus visendi carissimi parentis cupidine occupatis, somnum aut quietem ea nocte capere nequiret. Neque eorum tam remissio aut languido animo aut corpore quisquā fuit, qui illa nocte conquieuerit. Tanta erat Francisæ expectatio, ita eius caritas omnium ad se trahebat animos. Quocirca intempesta nocte cū surrexissent omnes, pro se quisque templum frondibus, peristromatis, ac veste stragula exornarunt, optatissimum parentem apparatu quàm maximo excepturi. forte res in sextam feriam, quæ antecedit sanctam hebdomadam, inciderat: tamen læto festoque cultu aras quàm elegantissimè exornari placuit. Sic enim statuebant, sanctum virum, cuius funus insigni pompa DEVS celebrari vellet, festo potius quàm funebri sacræ ædis apparatu excipi oportere. Destinatus erat funeri dies XVIII. Kalend. Aprilis, Anni post CHRISTVM natum M. D. L. IV. Qui dies vt primū illu- *Funus mar- ritimum.* xit, Iacobus Pereria, qui per eos dies Malaca reuerterat, moræ impatiens, cum amicorum manu in nauigium actuarium conscendit, & cum candidis facibus

amicissimo suo occurrit obuiam. Confe-
 stim sex nauiculæ obsecutæ, quibus ve-
 hebantur ad quinquaginta viri amici &
 admiratores Xauerij. Sua cuique fax ac-
 censa, & puer cum cereo. Vt ad ædem
 ventum est, vbi Francisci corpus asserua-
 batur, cuncti pariter humi prosternunt
 corpora, obortisque lacrymis, sacras re-
 liquias venerantur. Inter omnes Pereriæ
 pietas eminebat, qui Xauerium vnicè di-
 lexerat. Inde alij super alios phaseli ad
 duodecim secuti Lusitanorum, Sinarum,
 Malacensium honestissimorum, cum pa-
 ri vel vestium vel luminū apparatu. Qui
 Franciscum venerati cum cæteris, in suū
 quisque nauigium se receperunt. Multa
 iam die locus, veste amictus aurea, in
 myoparonis puppi reponitur, plurimis
 circum cereis collucentibus. Mox Patri-
 bus in alba veste, & pupillis rite corona-
 tis, diuinos circa hymnos ac laudes inui-
 cem canentibus, aduehitur Goam. Myo-
 paronem nauiculæ ferme viginti cum fa-
 cibus cereisq; accensis longo ordine pro-
 sequebantur, funebris pompæ speciem
 augentes. Collucebat mare flammis, lit-
 tora cantibus personabant, & plerisque
 pius animi sensus eliciebat lacrymas. Vt
 verò naus tot cereorum fulgore insignis
 in vrbs conspectu fuit, & ex inusitata lu-
 minum

minum copia intellectum est adesse Xa-
uerium; tum verò ingens cunctæ ciuita-
tis extitit motus; exultare eam ac trium-
phare gaudio crederes. Et si enim Patres
modestiae memores sedulò cum Prorege
& Episcopo egerant, vti Xauerus non
tandem vir sanctus, sed veluti Dei ser-
uus (quoad Pontifici Maximo aliter vi-
sum foret) acciperetur, habereturque; ta-
men Proregis ipsius iussu campanæ urbis
omnes percrepare læto festoq; cœperunt
sono. Qua significatione vniuersa ciuitas
excita, sese Francisco obuiam effudit.
Littora, urbis muri, fenestræ, summa te-
cta, solaria vnde conspici modò naus ad-
ueniens posset, hominibus compleban-
tur. Quo proprius spes, naui accedente,
admovebatur, hoc magis concurrentium
multitudo, cupidoque visendi, crescebat.
Itaque plurimi, impetu quodam ardoris
ruentes, certatim desiliebant in mare, vt
sacrum loculum contingerent primi. Iam
Prorex, cunctaque nobilitas, & maxima
ciuium frequentia in portu cum cereis
ardentibus præstolabantur nauim. Et
maximæ ædis Canonici ceterique Sa-
cerdotes linteati cum suis processerant
crucibus. Aduenerat quoque Sodalitas
misericordiæ cum suis vexillis atque in-
signibus argento auroque fulgentibus.

Seque-

*Concursus
ad Xaverij
corpus.*

Sequebatur magnificum sanè feretrum.
Attalica veste constratum: vbi Sodales
misericordiæ sacrum loculum reponen-
dum censuerant, magnificentiorem utiq;
speciem præbituri. Vt prima arca inter-
ram à Patribus exposita est, quasi signo
dato, omnibus in vnum conuolantibus,
tanti repente concursus vndiq; facti adi-
re, contingere, osculari eam cupientium,
vt se mutuò prementes alij super alios
corruerent. Ad loculum porrò cùm reces-
sum primis vltimi non darent, adeò con-
stipauerāt se vt necesse foret multos coar-
ctatos atque oppressos exanimari, nisi
prudencia obuiam isset periculo. Prorex,
satellitibus immisissis, ruentem submoue-
ri turbam, supplicationemque aliquan-
do institui iussit. Multitudine ægre sub-
mota, supplicatio instituta est, peractaq;
quantâ maximâ potuit pompâ. Nouissi-
mè feretrum magnificè exornatum Pa-
trum humeris ferebatur, duobus pari or-
natu feretris inanibus latera cingentibus.
Prorege cū cohorte, omniq; nobilitate, &
ciuitate vniuersa prosequente, tantâ fu-
narium ac luminum copiâ, vt vrbs ar-
dere videretur; tam insolitâ omnium
ordinum lætitiâ, plausuque, vt non fu-
nus, sed triumphum videre te crederes.
Loculus quippe aurea fulgebat veste.

*Funus ter-
restre.*

Totum

Torum iter erat frondibus floribusque constratum: tectorum fenestræ parietesque veste preciosa ornati: in via multa passim ab utroque latere odoramenta disposita. Feretri porrò latera thuribulis argenteis cincta perpetuis odoribus complebantur. Hoc igitur triumphali funere Franciscus è Sinarum expeditione rediens Goam in Societatis templum inuectus: ut intelligeretur cuiusmodi tandem honore insignis eius animus esset in cœlo, cuius corpus extinctum, propter animi sanctitatem, in terris quodammodo triumpharet.

CAPUT XVI.

Ad eius corpus visendum maximi concursus fiunt.

VBI ad Societatis sedem ventum est, Missæ sacrificium solenni ritu ac cæremonia decantatum. Feretrum intra cancellos aduersus impetum multitudinis constitutum. Fama exierat, sub sacrum, arca patefacta, fore omnibus corporis visendi copiam. Quocirca ingruente multitudine, septa haud difficulter perfracta sunt: sed clausam arcam nihil magis, quàm multitudo semet impediens, uerè concursus
*Concursus
 incredibi-
 lis ad Xa-
 gis, uerè cor-
 tutaue pus.*

tutabatur. Ibi Collegij Rector, auidæ plebis impetum veritus, petere vehementer etiam atque etiam à Prorege, vti domum cum vniuersa nobilitate reciperet se; plebem vtiq; eorum exemplum secuturam: ipsos deinde laxato sacello, turbaq; semota, commodius corpus Xauerij conspecturos. Igitur Prorex illi morem gerens discedit. Eum cuncta nobilitas sequitur. At cæteri obfirmato animo hære in vestigio, instare, flagitare, vt ostenderetur; se, nisi voti compotes, haudquaquam inde vestigium moturos. Demum perseverantia inceptum obtinuit. Cùm enim mora nihil proficeret, Melchior ad vltimum cessit tempori. Itaque submota paulisper multitudine, seprisq; restitutis atq; obfirmatis, Xauerij corpus amictu sacerdotali, vt delatũ erat, eminus ostentatur. Quod conspicata multitudo tanto cominus visendi desiderio exarsit, vt ingenti impetu ruens, iterum sacelli perrumperet septa. Proinde repentinus Patrum metus, ad vim arcendam, loculum confestim operuit, obstinateq; textit. Ergo præcisa inspiciendi spe & expectatione defatigati, qui proximi steterant, Xaueriiq; integrum conspexerant corpus, aliquando recesserunt: & quod ipsi viderant, cæteris enarrarunt.

rarunt. Et illi hac commemoratione accensi, obstinatione quadam animi usque eò institerunt, dum, cancellis denuo obiectis, ipsis quoque monstraretur. Eodem ipso die sub vesperam Antonius Pereria Lusitanus, cum muneribus ac literis Regis Bungenfis ad Proregem Indiæ, appulit Goam. Is Regis missu venerat, Xaverij reditum in Iaponiam serò iam curaturus. Epistola regiæ summa hæc fuit: Franciscum Xaverium sæpius apud se de mundi conditore ac vindice Deo verba fecisse, & eius verba hæsisse in visceribus suis medullisque. Itaque certum iam sibi ac deliberatum esse, Christi sacris initiari Francisci manu, vel cum periculo excidendi regno. Franciscum quidem in digressu promississe, breui se ad eum, si vita suppetet, rediturum: sed quoniam illius reditus spe tardior foret; placuisse certum hominem Goam mittere, qui exploratam renunciaret causam tam longæ moræ. Proinde oratum velle Proregem; ut Xaverium primo quoque tempore ad se destinaret. Eius utique aduentum ingens simul inuitamentum religionis Christianæ, simul Lusitaniæ amicitiae vinculum fore. Prorex igitur, regiis literis recitatis, Melchiorum Nunnium (is vnus è primoribus Societatis Iesu erat in India)

dia) haud ægre perpulit, vt ipse pro Xa-
 uerio ad Bungi Regem ire maturaret. In-
 terim Xauerij corpus Goæ non specta-
 culo solùm, sed etiam miraculo erat. Cæ-
 terùm non explebatur videndi eius fitis
 videndo, sed excitabatur magis. Ita ijdem
 reuifendi gratia sæpius redibant. noua
 etiam in horas multitudo visendi causa
 confluebat in templum. Ergo necessitas
 consilium mutauit. Vt infinitæ multitudi-
 nis cupiditati satisficeret, corpus in sacello,
 validis cancellis præcepto, triduum totum
 omnium oculis expositum fuit; potestas
 vt esset omnibus per otium contemplan-
 di. Tum verò incredibiles vndique con-
 cursus facti visentium Xauerium, coro-
 nisque tangentium, magna vi lacryma-
 rum, sensuque pietatis. Inter hæc quorū-
 dam dubitatio rem non certio rem modò,
 verum etiam insigniorem fecit. Quoniam
 rei miraculum excedebat fidem, non de-
 fuerunt aliquot cœnobitæ, viri graues,
 qui Franciscum exemptis intestinis cura-
 tum, balsaminoq; oleo cōditum esse pro-
 palam dictitarent. Ergo Prorex, rem ex-
 ploraturus, Cosmum Sarainam, inter me-
 dicos artis eximiæ, tentare atque inspicere
 corpus iubet. At ille ventrem secare ag-
 gressus, cū animaduertisset recentē ad-
 huc manare sanguinē, miraculo attonitus
 ince-

*Proregis
 iussu medi-
 cus eiꝯ cor-
 poris inte-
 gritatem
 explorat.*

incepto destitit. Infertis deinde in vulnus
 digitis, integra ac solida intestina compe-
 rit, nullo balsami oleiue indicio. Idq; iu-
 ratus publico testimonio confirmavit.
 Quocirca re perspecta, atq; vulgata non
 magis cæteri, quàm illi, quos dixi, Xaue-
 rij corpus celebrare venerariq; ceperunt,
 pro se quisq; pedes eius osculantes, ma-
 nusq; rosariis contingentes. Tanta autem
 infederat animis omnium de Xauerij
 sanctitate opinio, vt certatim aliquid ex
 eius corpore aut vestimento surripere co-
 narentur. Itaq; intenta ad præcauendum
 Patrum cura ægre valuit piam arcere vim
 populi. Inter hæc passim Franciscus lau-
 dibus ferebatur, egregiaq; eius facta, va-
 tinationes, miracula, ab ijs qui aut ipsi
 viderant, expertique erant, aut ex idoneis
 cognorant auctoribus, memorabantur.
 India vniuersa velut vno ore Xauerij san-
 ctitatem celebrante. Et vetera miracula
 nouis affirmata sunt. Complures eorum,
 qui ad id spectaculum confluxerant, iu-
 rati confirmarunt accessisse eò certos ho-
 mines partim membris captos aut de-
 bilitatos, partim variis morbis laboran-
 tes; tactoque Francisci corpore, abi-
 sse sanos ac valentes. Exacto triduo,
 etsi nondum expletis oculis animisque
 multitudinis, arca propter aram maximã
 ad

*Episcopi
Vicarius
rē rursus
explorat.*

ad dexteram in sepulcro, per eos dies parato, ad tempus condita est, dum pro dignitate talis viri, Patrumque studiis, & Goanorum religione, monumentum eius satis exornaretur; si Rex Lusitanus, ut spes erat, eum in numerum caelestium referendum à Pontifice curasset. Decimo circiter post sepulturam die D. Antonius Ribera, Goani Episcopi Vicarius, & Inquisitor generalis, pro suo munere atque officio, suis ipse oculis explorare decrevit, verane de Francisci integritate fama emanasset. Igitur aperto circa meridiem sepulcro, multis collucentibus facibus, omne pertentavit, perspexitque corpus. Cumque nihil non integrum reperisset; suum testimonium consignatum literis ad posteros tradidit. Interim Xaverij veneratio cultusque crescebat in dies. Ad eius sepulcrum plerique venerabundi accedere: multi flores & coronas afferre: non paucis candidos adhibere cereos, qui perpetuò lucerent. Et hominum studia Deus approbavit. Satis constat, cereum cubitalem inibi accensum totos duodeviginti dies noctesque perpetuò arsisse. Deum quoque honorem famulo suo habere sentires.

Rex Lusitaniae Frā-
ciscum in rij facta atque miracula per Indiae Prore-
gem

geni conquesta perscribi sedulò iussisset, *Sanctorum*
 ea Romam ad Legatum suum misit, ut a numero re-
 geret cum Pontifice de Francisco Xau- *ponendum*
 rio in Sanctos reponendo. Cæterum pios *curat.*
 optimi Regis conatus intempestiua oc-
 cupauit mors. Patres igitur, nouo templo
 absoluto, ac veteri disturbato, Xauerij
 loculum in domesticum transtulerunt sa-
 cellum: vbi hodie eius memoriæ ac no-
 mini priuatim honos habetur; donec
 per Pont. Max. (si Deo cordi erit)
 publicè solennes haberi
 honores liceat.

* * *

482 FRANCISCI XAVERII

HORATII

TVRSELLINI
DE VITA

FRANCISCI
XAVERII

LIBER SEXTVS.

CAPVT I.

*Francisci facta ac miracula Lusitani
Regis imperio perscribuntur.*

TSI diuina dona ac munera, quibus Franciscus cumulatus fuit, in omnibus eius vitæ partibus, quas demonstraui-
mus, identidem enituerunt; tamen non erit abs re, quæ cursim & obscure significata sunt, propalam otioseque contemplanda proponere: vt, explicatis rerum generibus, vno in conspectu omnia liceat intueri. Atque (vt primum exponamus ea, quæ vulgo plus ad-
mi-

mirationis habent, atque in se æquos iniquosque conuertunt) non solum in toto vitæ cursu, sed multo etiam magis in ipso funere permulta Francisco contigere diuinitus, quæ nulla naturalis causa miraculo eximere queat. Ea nos igitur diuina indicia ac testimonia eius sanctitatis diligentius persequemur. Omnium autem rerum eos auctores citabimus ac testes, quorum de auctoritate ac fide dubitare nefas sit. Ioannes ergo Lusitaniæ Rex hoc nomine tertius, cuius missu, ut antè diximus, Franciscus Xauerus in Indiam contendit, cum cognitam exploratamque haberet eius sanctimoniam, non minus honoris habuit mortuo, quam uiuo habuerat. Nam Xauerij morte nunciata, haud secus quam par erat, tanti viri iacturâ motus, Orientis ingemuit cladem, qua nullam fortasse maiorem ab irato Deo accipere potuisset. Inde ubi animum laxauit dolor (ut eum egregia sua pietas ac prudentia facere admonebat) vnde dolorem acceperat, indidem remedium petiit doloris. Plurima per Franciscum ut in vita, sic post mortem diuinitus edita ad eum fama pertulerat. Itaque tum hominis, tum Religionis studio accensus, Francisco Barreto, Indiæ Proregi, negotium per literas dat,

ut illustria Xaverij facta miraculaque omnibus indiciis peruestigata perscribat ad se. Sibi enim in animo esse, eam testificationem Romam mittere ad Pontificem Max. ut ille, si ei videretur, viro sanctimonia & miraculis inclyto cælestes honores

Regis Lusitani epistola ad Proregem India. rite decerneret. Ut autem optimi Regis de Xaverij virtute opinio nota ac testata sit omnibus, operæ pretium duximus exemplum regiarum intexere literarum. Prorex amice, tibi ego Rex salutem plurimam. Francisci Xaverij vita ac labores exempli adeo salutaris extiterunt, ut Deo gratissimum fore existimemus, si ea ad diuinam gloriam laudemque proferantur in lucem. Quocirca ut illa in vulgus edita quam par est apud omnes auctoritatem habeant, ac fidem; magnopere tibi mandamus, ut usquequaque in India, ubicunque locupletes atque idonei huiusmodi rerum testes esse videbuntur (qui scilicet cum Francisco usum consuetudinemque habuerint) tabulas publicas ac testificationes, testibus iureiurando adactis, rite conficiendas quam diligentissime cures, cum de vita eius ac moribus, deque rebus omnibus ab eo ad hominum salutem & exemplum laudabiliter gestis, tum verò de iis quæ diuinitus ille & viuus patrauit, & mortuus. Eas tabulas

las simul cum testimoniis auctoritatibus-
 que omnibus tuo chirographo subscri-
 ptas, annuloque obsignatas, triplici ad
 nos transmittes via. Hoc sedulò & celeri-
 ter si feceris, magnam à nobis inieris gra-
 tiam. Olyssipone V. Kal. Apr. M. D. LVI. *Proregis*
 Prorex igitur Indiæ, perceptis regiis lite- *inquisitio*
 ris, ex iis confestim per idoneos homi- *infacta*
 nes intentius inquire iussit, non solù Goæ *Xaueryj.*
 in Indiæ metropoli, verùm etiam in ora-
 Indiæ vniuersa; ad hæc Malacæ, cæteris-
 que locis, vbi Franciscum versatum esse
 constabat. Comperta sunt haud dubiis
 auctoribus permulta per Franciscum &c
 in vita & post morrem vel salubriter ge-
 sta, vel patrata diuinitus. Ea Prorex in ta-
 bulas publicas relata, suaque subscripta
 manu, atque annulo obsignata, ad Regē
 celeriter perferenda curauit. Res eò loci
 iam erat, vt Rex, iisdem tabulis Romam
 transmissis, per Legatum suum ageret cū
 Pontifice, vti Xauerium rite in Sanctōrū
 virorum numero reponeret; cūm piis e-
 ius consiliis immatura mors interuenit.
 Extat apud nos regiarum tabularum ex-
 emplum, rite obsignatum, subscriptumq;
 Proregis manu, vnde sunt ea, quæ adhuc
 exposuimus, quæque deinceps expositu-
 ri sumus, magna ex parte deprompta. Et
 quoniam superioribus libris illorum ple-
 raque

raque comprehendimus, iam reliqua subtexemus; quæ de industria huc reieci-
mus, quia suis intexere locis haud sanè
facile, varias ob causas, videbatur.

CAPVT II.

*Xauerus futura & absentia prædi-
cit, cogitationes hominum intro-
spicit.*

MVLTIS quidem Xauerus præcla-
risq; Dei muneribus, sed non alio
magis quàm multiplici Prophetiæ dono,
conspicius fuit. Eius rei haud dubia in-
dicia elucent in omnibus ferme vitæ eius
partibus, sed illa maximè excellunt. Cos-
mus Ioannes, Procurator regius, adamā-
tem eximia magnitudine coëmerat in In-
dia octo aureorum millibus, quadruplo
pluris in Lusitania futurum. Hunc Fer-
dinando Aluaro in Lusitaniam soluenti
crediderat deferendum ad Regem. Sub
id tempus Franciscus Goam ad eum ve-
nit: pro familiaritate, vti mercimonia
eius habeant, rogat. Ille cùm de cæte-
ris mercibus in Lusitaniam missis, tum
verò de adamante illo narrat, feliciter se-
cum agi ratus. Tum Xauerus rogat cui
tandem

tandem naui tam pretiosam commiserit
 gemmam. Simul naus nomen accepit.
 Nolim, inquit, isti naui credidisses. Cur
 tandem? inquit ille; an quia superiore
 anno aduersa tempestate iactata penè in-
 teriit? Minimè, inquit Franciscus; sed
 quia grauius ei impendit periculum.
 Tum verò ille Xauerium etiam atque
 etiam rogare, vt Deum pro illo nauigio
 orare ne desisteret; præsertim cùm ada-
 mantem illum suo periculo mitteret Re-
 gi. Anxio deinde Cosmo de naus illius
 euentu, nunciatum est, eam, tabulâ vi
 tempestatis reuulsâ, propè haustam flu-
 ctibus; cæterùm denunciato perfun-
 ctam periculo, afflantibus X A V E R I I
 precibus, Lusitaniam secundo cursu te-
 nuisse. Pridie verò quàm Malacâ Fran-
 ciscus in Sinas solueret (vti eius socij, qui
 præsentés adfuerant, commemorarunt) cùm
 inusitato quodam more super lectu-
 lum toto pronus corpore inter somni vi-
 giliæque speciem iaceret, diutissime con-
 stantissimeque in eodem habitu corpo-
 ris, in quem se composuerat, durauit,
 alienato à sensibus animo. Nam socios,
 qui fortè interuenerant, rei nouitate
 attonitos tanti viri reuerentia tenebat.
 quo minùs eum affari aut excitare susti-
 nerent. Itaque à stupore ad curam versi,

*Malacca
 prospicit
 animo po-
 riculum*

*quod So-
 cietas Iesu
 subibat in
 Lusitania*

sollicito animo, atque suspenso, rei præ-
 stolabantur euentum. Demum ille velut
 ex alto experrectus somno, & ingenti ali-
 qua molestia emerſus, certum hominẽ,
 qui tum in Lusitania versabatur, nomi-
 natim appellans, crebrò inelamauit, Deus
 tibi ignoscat. Atque in præſentia quidem
 quorsum tandem illa conquestio specta-
 ret, ipso, qui vnus norat, reticente, omnes
 latuit: verùm literæ deinde allatæ ex Lu-
 sitania rem patefecerunt; per id tempus
 vitio illius, quem tories lamentans nomi-
 ne appellasset Xauerius, magnum Socie-
 tati IESV in Lusitania detrimentum illa-
 tum: quod tamen Dei beneficio, & ſci-
 licet deprecatione Xauerij, cessit in com-
 modum. Ex quo satis apparuit, Deum il-
 li, quid in Lusitania tum ageretur, osten-
 disse, vt imminens Societati periculum
 precibus auerteret suis. Nec longinqua
 solùm Malacæ, sed etiam futura prædi-
 xit, nec tristia magis quàm læta. Sileo
 populationes agrorum, obsidionem vr-
 bis, pestilentiam ciuitatis, aliaque incom-
 moda vel inter concionandum, vel in ser-
 monibus priuatis, tanto antè Malacensi-
 bus prænunciata, sic prorsus, vt postea e-
 uenerunt. Sub ea animum memorabilis
 illa de Acenis barbaris victoria vaticina-
 tioque Xauerij tot vaticinationibus infi-
 gnis,

gnis, tot diuinæ prouidentiae indicis nobilis. Iam verò ad Amboinum Molucasque insulas quàm multiplex ac varia prædictio! Quàm egregiæ prænuntiationes de Tolana victoria, de aduentu scaphæ, quam vis tempestatis abstulerat! Sed hæc non inaudita, illud nouum. Sinas cùm peteret, in Malacensi cursu, rostrata nauis, qua vehebatur, inter insulas Samatræ adiacentes tempestate subito iactata, apertum naufragij adibat periculum. Ingens iam omnium mentes desperatio incesserat, cùm mortis imminens species omnium obuersaretur animis. Ibi tum Franciscus Iacobum Sofam nauarchum adit, eumque, ac ceteros qui aderant, bonum habere animum iubet: eodem ipso die sub vesperam sedata tempestate, nauim portum esse capturam. Idque, vti prædixerat, prorsus euēnit. Ante solis occasum auster cadit, mare sedatur, portus tenetur. Nec salutem aduentantem modò, sed mortem etiam impendentem, multis sæpe prædixit. Nam, vt de Ioannis Arausij prænuntiata morte taceamus, Malacæ cum Antonio Sofa familiariter colloquens, mentione de Præfecto vrbs illata, liquidò affirmavit, illum, etsi optime tum valeret, haud ita multo post e vi-
ta cessurum. Prædictionem mors eiusdē

*Vaticina-
tio tran-
quillitatis
in metu
naufragij.*

*Prædicit
maturam
mortē be-
ne valen-
tium.*

intra alterum mensem comprobavit. Solvens inde in Sinas, Iacobum Pereriam, mercatorem locupletem, cuius naui vehendus erat, pro amicitia monuit, alium ut substitueret curatorem mercium suarum: nam, quem destinasset, in Sinas haudquaquam esse peruenturum. Et vaticinationi respondit euentus. Curator ille in ipso cursu extinctus est, prius quam Sinarum fines attingeret. Molucum deinde lembo petens è portu pariter soluit, cum Ioanne Galuano mercatore, qui alio lembo vehebatur. Haud multo post vi tempestatis abreptus Xauerus, destinatum tenuit portum. Ibi cæteris Galuanum auidè expectantibus, ipse pro concione repente auditores pro Galuano modo extincto ad comprecandum Deum hortatur. Et triduo post Galuani merces reperiæ in littore, domini naufragium & interitum ostenderunt. Illa quoque eius vaticinatio admirabilis, quam nuper res ipsa comprobavit. Navis erat in India adeò vetustate fluctibusq; labefactata, ut plerique vererentur, ne, si mari se commisisset, tempestate dissolueretur prius, quàm aspiceret portum. Tum Xauerus (nam fortè aderat) diuino instinctus Spiritu, Bono animo estote, inquit: neperitura. que, enim hoc itinere est interitura navis isthac,

Vaticinatio de navi in portu peritura.

isthæc, sed demum sine cuiusquam dam-
no peritura. Et fuit prædictioni fides, nec
defuit euentus. Quippe institores haud
dubij, quin id, vt alia multa, Franciscus
prædixisset diuinitus, pro se quisque in
eam nauim suas merces imponere certa-
bant, rati, quod erat, se sine vlllo naufra-
gij iacturæue discrimine illa naui vltro
citroque commeari posse. Nec eos sua
fefellit opinio. Nauis, quamuis vetusta
& cariosa, vsque ad annum huius sæculi
LXXXIII. in tot cursibus ac tempestati-
bus incolumis semper mansit, annos pro-
pè XXX. ipsi superstes Xauerio. Tandem
cùm mercibus vacua federet in portu,
sua sponte dissoluta, sine cuiusquam dam-
no interiit, haud certior in incolumitate
sua, quàm interitu, testis Francisci vatici-
nationis. Nec verò futura solùm, absen-
tia, ac remota, Prophetarum more præ-
nunciauit, sed animos etiam hominum,
cogitationes, & vitæ maculas introspexit.
Id adeò etsi arcanum fugæ consilium ab
Ioanne Duro initum, à Francisco diuini-
tus cognitum, (vt suo loco demonstraui-
mus) satis ostendit; tamen multo etiam
magis declarabunt ea, quæ deinceps di-
cturi sumus. Bazainum oppidum est In-
diæ, quod inter Goam & Indum flumen
situm, diximus pari ferme vtrunque di-

stare spatio. Huc Xauerus sub Iaponicam profectionem Proregis conueniendi causa, qui in Cambaia versabatur, diuerterat. Ecce autem Malacensis quidam, eius studiosus atque amicus, obuiocomplexum ferebat. Hunc Franciscus à perdita vitæ ratione ad honestum piumque viuendi genus perductum, vt animæ suæ consuleret saluti, iustissimis de causis in Lusitaniam remigrare iusserat, & Sacramentum frequentare confessionis. Cæterum is etsi primò receperat se vtrumque facturum, deinde tamen in vtroque fefellerat fidem, abiecto Lusitanicæ profectionis consilio, tertium iam annum sine confessione traducens. Ergo vt eum in India adhuc hærentem conspexit Xauerus, simulque conscientiæ eius vulnera diuinitus vidit; amici amplexum amicumque ipsum pariter auersatus, Apage te, inquit; ficcine, bone vir, stetisti promissis? en (vt fileam cætera) ex quo in Indiam à meo digressu nauigasti, vitæ noxas confessus es nunquam. Ego verò te neque alloquar, neque amicum agnoscam prius quàm delicta confessione expiaueris. Tum ille, qui & dilatæ confessionis & flagitiorum suorum conscius sibi esset, hac voce perculsus, facilè animaduertit, id ipsum diuinitus (neque enim humani-

tus

Amici peccata diuinitus videt, & quamdiu is confessione abstineat.

tus poterat) à Xauerio obiectum. Quo-
 circa culpam agnoscens ac præ se ferens
 suam, extemplo confessione eluit animi
 sordes, quas Frācisco senserat subolui-
 se. Alium item amicum Cocini cum ro- *Amici a-*
 gasset vti valeret, illeque, rectè, respondi- *nimū sce-*
 set; Corpore tu quidem rectè vales, in- *lus molien-*
 quit Xauerius, sed animo non item. Tum *tis intro-*
 enimvero ille, vt qui nescio quid fraudis *spicit,*
 ac sceleris illo ipso agitare tempore,
 conscientia ictus fatetur ingenuè, Fran-
 ciscum veriùs quàm se de sua valetudine
 iudicare. Itaque peccata apud eum ritè
 expiat; scelestoque illo consilio abiecto,
 mentis recuperat sanitatem, quam illi
 Xauerius deesse persenserat. Pridie verò *Moribun-*
 quàm excederet vita, alterum è comiti- *dus comi-*
 bus, qui sibi ægrotanti præstò erant, a- *ti suo per-*
 cribus intuens oculis, miserabili voce ter *niciè pra-*
 fucclamauit, Væ tibi. Nec irrita denun- *dicat.*
 ciatio fuit. Haud ita multo pòst ille, cùm
 meretricijs iam pridem amoribus impli-
 catus teneretur, subitò cæsus interiit; vt
 triplex illa Xauerij comminatio videatur
 triplicem illi pestem denunciaſſe, con-
 scientiæ vulnus, corporis cla-
 dem, interitum ani-
 mi.

CAPVT II.

*Miracula cuiusque generis edit
in vita.*

186. **I**AM per omnia fermè miraculorum genera Xauerij virtus vagata est, quorum nos hoc loco pauca referemus, cætera alibi exposita generatim perstrinxisse contenti. Dæmones quidem non tantum ipse pugnando sæpe vicit, cum Meliaporæ in æde S. Thomæ, quamuis acriter cæsus, illorum terrores minasq; contempsit; iterumque in Iaponica navigatione, cum eorundem incurfationes atque terricula magnitudine animi superauit; verum etiam sæpè in ora Comorinensi, Malacæ, & alibi ex obsessis eiecit corporibus, quæ ipse per se, quæ per neophytos. Haud minor in morbis, quàm in dæmonibus diuinitus depellendis, eius vis extitit. Atque vt complures prætereamus, quibus in eadem ora Comorinensi (vt ostendimus) tum ipsemet, tum per pueros Catechismi ministros, febrim aliosque expulit morbos; in insula Ceilano Michaellem Fernandum, grauiter ex calculo laborantem, inuisens, bono animo magnaque Dei fiducia esse iussit: se postridie rem diuinā pro illo facturum:

nec

*Calculos
diuinitus
sanat.*

nec dubitare, quin, propitiato Deo, spem maturius animi corporisque recuperaturus esset vigorem. Idque ita prorsus evenit, uti prædixerat. Nec nullam moribundis, aut ijs, qui naturæ vitio casuque aliquo sensibus membrisque capti erant, attulit opem. Amangucij quidem satis constat claudo ingrediendi, mutis duobus loquendi, totidem surdis audiendi facultatem à Francisco redditam: moribundis etiam multis ad eum deportatis, crucis signo, vel aquæ sacræ asperzione, desperatam sanitatem corporis restitutam. Goæ verò (ut antè ostendimus) socium iam depositum, ac sepulturæ destinatum, è Iaponia rediens cum inuideret, Euangelio super eum recitato, ex faucibus eripuit mortis. Nec moribundos solum à morte, sed etiam mortuos ad vitam reuocavit. Satis constat, tres ab illo in ora Comorinensi à mortuis excitatos: his Cangoximanam puellam quartam accessisse. Permirum autem est, in alio genere, quod de illo memoriæ proditur. Institor erat quidam Lusitanus (nomini parcitur, ut famæ parcatur) nauus in paucis industriusque. Is quo primum tempore Franciscus diuertit in Sinas, magnam cum eo familiaritatem contraxerat. Cæterum aliquot annis interiectis reuectus in Indiam, vitam cautiùs quam castiùs agebat.

Huic

144. v. i. f.

Flagitiosum hominem diuinitus redarguens flagitij, ad Franciscanum institutum impellit.

Huic igitur Xauerus (incertū an longē absens, an vita functus) se obtulit, Deum iam iam ex ipso pœnas expetiturum denunciāns. Illo confitente, se verò id meritum esse; adiecit: Enimuero tu es meritus, qui nefarium illud facinus (certumq; designauit flagitium) admiseris. Erat res eiusmodi, quæ mortales omnes lateret, præter ipsum. Itaque occulti flagitij commemoratio repente mercatoris percussit pectus. Ergo admirabundus exclamat: Nimirum, Pater, diuinitus isthuc tibi est indicatum. Age igitur, quoniam vulnus inspexisti, præscribe curationem, ostende erranti salutis viam. Tum ille, Franciscanum ergo institutum sequere: quam tu disciplinam si obseruaueris sedulò, nã tu saluus eris. Ad illam quippe potissimum disciplinam te video natum factumq;. Paruit extemplo ille quasi cælesti voce iussus salubri consilio; ac deinde totam rem alijs retulit lætus euentu. Complura porrò aliorū etiam generum miracula Xauerus patrauit. Semorrum oppidum est ultra Malacam, quod latus pariter altusq; amnis præterfluit. In huius ripa accolæ mali dæmonis instinctu Franciscum lapidibus petebant, sagittisque. Itaque is cū à barbaris acrius premeretur, ingenti trabe, quæ in aggere fluminis

minis in transuersum defixa obstabat fugæ, haud ægrè submota, facilem receptum habuit. Ea res stupore ac miraculo torpentes defixit hostes, & ab insequendo deterruit. Constabat quippe, trabem illam vix à magna hominum manu moueri posse; & diuinam vtique vim, non humanam, saluti fuisse Francisco. Illud pænè inauditum. Amangucij ad Bonzios aliosq; Ethnicos de Christiana Religione quotidie verba faciebat. Sub sermonem (vt gens est non magis acri, quam aduersus aduenas insolenti ingenio) alij super alios permulta illis de rebus odiose percontabatur. Xauerius ergo cum multis multorum vno tēpore sanè varijs diuersisq; vrgeretur interrogationibus; vno sæpè responso (mirum dictu) satisfaciebat vniuersis, perinde ac si separatim singulis respondisset. Id testificatus est Bernardus Iapon, vir antiquâ probitate ac fide, qui tum certaminibus illis interfuit, remque non semel ipsemet cum alijs obseruauit plurimis. Haud minùs testatum est, & admirandum, quod in Indiæ oppido (Coramandeli nomen est) accidisse memorant. Hîc cum esset Xauerius naufragus quidam mendicus ad eum veniit pro sua calamitate petiitum aliquid opus atq; subsidij. Franciscus, etsi benignæ

*Vno respō,
so varijs Iaponū percontationibus satis facit.*

Naufrago aureos nūmulos diuinit⁹ suppeditatos largitur.

volun-

voluntati deerat facultas; non potuit tamen miserum illum spei irritū dimittere. Ergo cū suæ egestatis immemor in sacculum suum inseruisset manum, nihil prorsus inuēnit. Nec tamen incepto destitit, sed respicere cœpit eum, cuius est aurum & argentum. Igitur tollens in cœlum oculos, mendicum diuinæ confidere largitati iubet. Nec Xauerij spem De⁹, nec mendici decepit Xauerius. Diuinæ fiduciæ plenus, manum rursus inanes in loculos iniectam aureis nummulis (fanoos incolæ appellant) plenam educit: protinusque pecuniam diuinitus suppeditatam naufrago elargitur omnem, in exhausto diuinæ spei thesauro satis fident. Subinde Lusitanus miles alea ludēs sexcentos aureos amiserat. Igitur tristis, & inops consilij auxiliiq̃ue, ad Franciscum confugit. Tum ille ex veneno ipso medicinam morbi petendā ratus, aleam ab eo poscit: suaque manu permistam reddens repetere ludum iubet, eo, quod reliquum ludus fecerat, amissā recuperaturum. Nec fefellit. Repentē mutata cum auctore ludi fors: & miles secundo vsus ludo cuncta recuperauit. Suo recepto, ludere pergentem Franciscus inhibuit. nec miles abnuī, sed beneficij memor salubribus eius præceptis impensè paruit.

Quia

*Aleatore
mirara-
tione ad
ludi odiū
adducit.*

Quin etiam ultro promisit, se in posterū
 nunquam aleā lufurum: & extitit pro-
 missi fides: ex eo tempore aleā in manus
 sumere sustinuit nunquam: tantum illius
 ludi odium eum ceperat, auctore Xau-
 erio. Erat hoc Francisco solenne, vt mari-
 iter faciens, quicquid viatici nomine at-
 tributum intulisset in nauim, vectoribus
 nautisue egentibus distribueret, ipse e-
 mendicato victitaret cibo. Itaque cū
 oleum petentibus haud malignè præbe-
 ret, breui exhaustum est vasculum. Venit
 deinde qui oleum peteret. Et Xauerius ei
 dari iussit. negare eius socius quicquam
 reliquum esse olei. iam guttum exinani-
 tum esse. inuersum ab se, & circumactū,
 ne guttam quidē olei iam ire. Tum Fran-
 ciscus, Abi dum, inquit, ac reuise. Paret
 ille, ac subinde ad eum reuersus guttum,
 quem inanem paulò ante reliquisset, iam
 olei plenum esse nunciat. At Xauerius,
 miraculum de more dissimulans, Abito
 igitur, inquit, & petēti benignè dato. Por-
 rò cū fortè in puerum ægrum & vlce-
 rosū incidisset, misericordia captus sub-
 stitit. mox alleuatum in humeros suos
 extulit, eumq; complexu fouit, dictitans,
 Deus te sanet. Vix ea verba iterum aut
 tertio enunciarat, cū puerum sanum ac
 vegetum restituit matri. Hæc Vincentius

*Vasculum
 oleo ex-
 haustum
 diuinitus
 impletur.*

*Vlcerosū
 precibus
 sanat.*

Pere-

Pereria nauarchus, idemque Xauerij familiaris, (cuius alio loco meminimus) Indicis Francisci socijs retulit. Sed innumerable sunt eiusmodi à nobis exposita in eius vita. Hæc autem hunc in locum eò reiecimus, quòd tempora, quibus gesta essent, haud satis comperta habemus. Illud quoque admirabile, quod in Sanciano insula accidit. Saracenos complures eximia corporum magnitudine baptizans Xauerius, visus est Lusitanis, qui eminus rem spectabant, longè eminere. Itaque tanta eos cepit admiratio, ut propius accederent, exploraturi an baptizaret è suggestu. Verùm cominus intuètes, reperiunt Franciscum ex æquo loco exercere baptismum. Tum verò intelligunt animi magnitudinem tantum eius adiecisse corpori, ut humanæ magnitudinis formam excedere videretur. Nec leue est virtutis pietatisque eius monumentum, quòd mare Sancianicū furioso quodam vento (Typhoni nomen est) & crebris naufragijs antea infame, ex quo tempore Franciscus Sancianum insulam, sacris mysterijs inibi peractis, velut expiauit, adeò sedatum placatumque est, ut Typhone ferme cessante, rarò admodum sequiat in naues. Tantum seu Xauerij pietas, seu Missæ sanctitas valuit.

CAPVT IV.

Miracula per eum post mortem edita.

NIHILO autem magis Xauerij vita
quàm mors talibus sanctimonix
notis clara fuit, & insignis. Quippe Deus,
qui *mirabilis est in Sanctis suis*, Francisci
corpus, templum, dum viueret, Spiritus
sancti, post mortem multis illustribusq;
adornauit miraculis. Namque (vt antè
diximus) eius cadauer effosum, cum ter-
tium iam mensem in calce viua fuisset,
prorsus integrum repertū est, cum odore
quidem iucundo suauique. Quod sanè
miraculum & perpetuum fuit, & multi-
plex. Eandem enim integritatem suaui-
tatemque odoris perpetuo retinuit, et-
iam posteaquā Malacæ menses 6. huma-
tum iacuerat sine loculo. Ad hæc diuina
illa corpori impertita vis redundans in
vestimenta, ea quoque penitus incorru-
pta atque intacta ab omni seruauit tabe.
Atque etiam (quod admirabilius est)
quinque post obitū mensibus, cum Ma-
lacæ humaretur, effudit cruorem, cuius
vestigia vsque ad Goanam sepulturam,
hoc est, ad decimum sextum post exces-
sum eius mensem, recentia manserunt.
Itaque non magis inclyta Francisci san-
ctitas,

etitas, quàm fama de eius corporis integritate, Goanos quoque, cunctamq; penè Indiam, ad eius funus exciuit. cuius quidem species (vt ostēdimus) triumpho fuit, quàm funeri similior. Tāti porro omnium ordinum vndique ad sanctum corpus etiam sub funus concursus facti sunt, quantos nemo vnquā meminerat, vt triduum totum, vt diximus, omnium oculis expositū relinqui oportuerit. Adde huc, quòd sacri illius corporis religio adeò cunctorum perfuderat animos, vt omnes certatim sacras illas reliquias rosarijs contingere, & aliquid inde surripere niterentur. Denique hoc ipsum corporis miraculum Deus ipse ita multis & apertis miraculis (quæ deinceps exponuntur) honestauit, vt æquis iniquisque omnibus animi beati fecerit fidem. Atque hæc quidem, quæ de Francisci commemorauim⁹ corpore, adeò testata sunt, vt tot habuerint testes, quot per eos dies Goæ fuerunt; hoc est, Indiam propemodum vniuersam. Cæterum ne fortè tam insigni Dei immortalis beneficium apud aliquē plus admirationis haberet, quàm fidei; humano pariter diuinoque consilio factum, vt priuatis testimonijs accederent publica. Namque Ambrosius Riberia, Inquisitor, idemque Goani Episcopi Vi-

pi Vicarius Generalis, cū tanti miraculi fama totam Indiam peruasisset, eam rem pertinere ad munus suum ratus, vnā cum peritissimis medicorum ad Francisci corpus, prius quā sepeliretur, inspicendum accessit, exploraturus, an integrum incorruptumq; penitus esset, quod ferebat fama. Is igitur perspecta in præsentia corporis integritate fidem excedente, ac deinde eximia viri sanctitate, Regis Lusitani iussu inquirendo explorata, clarissimum dedit testimonium veritatis. *Inquisitoris & Vicarij testimonium de sanctitate Xaverij.* Quod totidem verbis interponere hoc loco, operæ pretium visum est. Testificor ego D. Ambrosius Ribera, Inquisitor, & Vicarius Generalis, idemque adiutor Episcopi Goani atque Indici, notuem iam annos, quibus hisce in locis versor, Franciscum Xauerium oppida ac vicos Indiæ, Malacæ, Moluci, Iaponiæ, & alia remotissima Barbarorum loca circumcursasse concionando, & Christianæ fidei mysteria ac præcepta tradendo, tum Lusitanis hominibus, tum verò cæteris gentibus ac nationibus, iisdemq; in locis maximum Ethnicorum numerum ad Christi conuertisse cultum: complura passim templa excitasse: eiusq; rei causa plurimis maximisq; ærumnis ac laboribus ad extremum vsq; spiritum esse per-

fua-

Eiusdem functum. Eiusdem porrò corpus Goam
testimoni- aduectum, solemniq̃ue exceptum pom-
um de in- pa, ab vniuerso clero ac ciuitate ad Col-
tegritate legium S. Pauli delatum, sepultumq̃ue.
corporis. Verùm quia rumor de eius corporis in-
 „ tegritate percrebuerat, cùm videretur su-
 „ pra vires naturæ, ac diuinum prorsus mi-
 „ raculum, corpus tamdiu vita functum,
 „ quippe quod menses vndecim humatum
 „ fuisset, tres apud Sinas, octo Malacæ (vti
 „ Prorex Indiæ Alphonsus, Noronia, & e-
 „ go, haud dubijs auctorib⁹ comperimus)
 „ ab omni tabe alienum atq; immune per-
 „ stare mensem iam sextum decimum; rem
 „ utiq; mihi pro meo munere cognoscen-
 „ dam atque explorandam existimaui. Ita-
 „ que templum, vbi iacebat, adij: arcam a-
 „ periri iussi: facibus accensis, vna circiter
 „ ante meridiem hora, Francisci corpus in-
 „ spexi: brachia, crura, vsque ad genua &
 „ coxendices, & maximā corporis partem
 „ (vt ex apertis facilis esset tectis de parti-
 „ bus coniectura) diu multumq; tentauī,
 „ tractauīq̃ue: ac totum corpus integrum
 „ inueni, omnisq; planè tabis expers; atque
 „ insuper omnino recens, carne solida, na-
 „ tiuo succo & colore. Vidi etiam in coxen-
 „ dice sinistra, paulū supra genu, quasi vul-
 „ nus, vnde frustulum carnis instar digiti
 „ abscissum erat. Itemq̃ue aliud vulnus in

ventre, in quo egomet, digitis insertis, ni-
 hil non integrum atque incorruptum re-
 peri, & sine graui odore. Ad hæc os meū
 ori illius admoui, totamque faciem sum-
 ma cum cura pertentaui atque perspexi.
 Quare hæc omnia explorata, vti à me
 comperta erant, tabellionem meum li-
 teris consignare iussi, & ipse mea manu
 testimonium subscripsi, obsignauique.
 Kal. Decembris, M. D. L V I. Proregis
 quoque medicus nobilis, Domini iussu,
 perspecto Francisci corpore, nihilo ob-
 scurius eius integritati tribuit testimo-
 nium, quod eiusmodi fuit: Testificor e-
 go D. Cosmus Saraina, medicus Alphon-
 si Noroniæ Proregis Indiæ, cum Franci-
 sci Xauerij corpus Goam delatum foret,
 inspectum à me, ac pertentatum, præci-
 pue verò ventrem, quæ pars maximè
 obnoxia solet esse tabi: ibique reperta à
 me intestina integra prorsus, solidaque,
 cum neque balsamo, neque oleo, nec a-
 lia re vlla aduersus tabem condita illita-
 ue esse constaret. Inde cum me auctore
 in plagam, quæ propter cor in sinistro
 patebat latere, quidam è Societate I E S V
 digitos immerisset; aqua mistus effluxit
 cruor, quem ego olfaciens, haudqua-
 quam grauiter olere sensi. Crura quo-
 que & reliquas corporis partes integras

*De corpo-
 ris integri-
 tate exi-
 mij medi-
 ci testimo-
 nium.*

„ comperi, carne adeò solida atque nativa,
 „ vt medicorum operâ illo modo conser-
 „ uari neutiquam possit. Quippe iam ferè
 „ sesquiannum id corpus vacabat animo,
 „ & prope annum totum iacuerat in sepul-
 „ cro, Hæc ego iuratus testificor, pro eo,
 „ quod mihi datum est in hac re, negotio.
 „ Goæ xiv. Kal. Decembris M. D. LVI.

*Egya mu-
 lier Fran-
 cisci cor-
 pus vene-
 rata sa-
 uatur.*

Cæterum humana testimonia diuinis
 cumulantur indicijs. Per multa enim per
 idem tempus miracula edidit diuina vis,
 ad testificandâ Francisci sanctimoniam,
 cælestemque felicitatem. Ioannis Men-
 dozæ nauis, quæ reuehebat Xauerij cor-
 pus in Indiam, maxima pericula diuini-
 tus euasit, maximè verò ad Insulam Cei-
 lanum. Inde ad Baticalum Indiæ oppi-
 dum vbi ventum est, Maria Sarra, regij
 Procuratoris vxor, femina Lusitana satis
 honesta, graui affecta iacebat morbo,
 quæ de Xauerij corpore certior facta, ex-
 templo eò se deuehi deferrique imperat,
 sancti viri nō minore fiducia, quàm pie-
 tate opem implorans. Haud incassum
 missæ preces: protinus deprecatione Xa-
 uerij, diuinoque munere, conualescit. Ea-
 dē mulier cinguli, quo præcinctus Fran-
 ciscus erat, frustulum summis precibus
 expressum in argenteam inclusit thecam.
 eamque suspensam è ceruice gestauit,

vel

vel monumentum Francisci, vel mor-
 borum remedium. Nec sua illam pie-
 tas frustrata est. Paruum filium sextum *Xaverij*
 iam mensem graui febris conflictatū the- *cingulum*
 ca illa admota sanauit, eundemque dein- *multis &*
 de releuauit diutina oppressum apople- *grauibus*
 xia. Ancillæ item periculosè parturientis *morbis*
 collo alligata, facile ei præstitit partum. *medetur.*
 Febrim quoque viro ægrotanti discussit:
 pustulosisque pueris duobus grauiter la-
 borantibus pustulas ac morbum abster-
 sit omnem. Hæc omnia ipsamet Procu-
 toris Baticalensis coniux iurata narrauit.
 Goæ porro satis constat ægros plures
 Francisci corporis contactu valetudinem
 recuperasse. In his ancillam inter par-
 tuiendum exanimatam, ac morti pro-
 ximam (quippe foetus materno in vêtre
 extinctus, & in transuersum iacens, ex-
 trahi nulla nequibat arte) aliquot Fran-
 cisci capillis, qui in theca religiosè asser-
 uabantur, admotis, repentè præsentem pe-
 riculo ereptum, foetu mortuo effuso. Id
 eius dominus Antonius Saa iuratus te-
 stificatus est: qui etiam adiecit, domi suæ
 mulierem indigenam, partus difficultate
 iam deploratam, eadem reliquiariâ thecâ
 admotâ, statim foetū incolumē enixam
 esse: cōstat alios item plures varijs eiusdē
 reliquijs varios depulisse morbos. Illud

Vir nobilis Francisci manu oculis suis admota lumen recipit. memorabile. Antonius Rodericus, vir minimè obscurus, diutinâ pituitâ adeò captus erat oculis, vt ne eos quidem cerneret, quibuscum cominus loqueretur. Is damnata medicorum spe, quorû medicamenta frustra expertus fuerat, ad Xauerij sepulcrum duci se iubet. Patres exorat, vt loculum aperiant. Francisci manus oculis admouet suis, repentè caligine excussa cernere incipit; breuique pristinum recipit lumen oculorum. Id adeò ipse iuratus exposuit. Nec minùs memorabile est quod contigit Balthasari Dias Sacerdoti. Is angina fauces premente, nihil prorsus deglutire poterat.

Loculi clauis pituitam depellit.

Primaria femina cupida visendi Xauerij ex graui morbo conualescit.

Itaque, humana ope desperata, vertit se ad diuinam clauem loculi, vbi Franciscus asseruatur; petit, attingit, sanatur: adeoq; repentè pituita defluxit, vt clauis illa, beneficio Xauerij, gutturis claustra aperuisse videretur. Cæterùm illud longè clarissimum. Ioanna femina primaria diuturno afflictata morbo, iamq; morti proxima erat, cùm diu noctuque ad eius lectum domesticis excubantibus Xauerij corpus delatum est Goani. Ergo simul festo campanarû sono, simul sanctimonix miraculorumque eius famâ excita, mulier Christophorum Pereriam, virum suum, aliosq; qui aderant, rogat etiâ atq; etiam,

etiam, ut ad Xauerij funus deferri se sinant. Negant illi sine manifesto vitæ eius discrimine fieri posse: atque in eo obstinato animo perstant. Non tamen mulieris pietas incassum cecidit. Ex eo tempore melius habere cœpit; magnisque in dies virium incremētis haud multo post conualuit prorsus. adeò non solum tangendi, verum etiam videndi cupido ipsa agris salutis fuit. Certis etiam auctoribus compertum, flagella ex funiculis, quibus Franciscus se diuerberare solitus erat, à neophyto quodam piè admodum asseruata, atq; horum beneficio sanitatē redditam nonnullis, aliaque multa sanè admirabilia perpetrata. Quocirca Francisci Xauerij nomē in India, totoq; Oriente, & est & fuit magna apud omnes non gloria solum, sed etiam veneratione: vulgoq; mortales eius fidem & patrocinium implorant. Itaq; nautæ & vectores, quoties Sancianum insulam, vbi primū Xauerium humatū diximus, præteruehuntur, Franciscum consueuerunt inuocare, velut sanctum virum, in beatorum cœtu collocatum. Neq; verò Indiæ & Orientis finibus Xauerij vis & fama se tenuit; sed Oceanum transgressa peruasit in Europam. Eboræ vrbs est Lusitaniæ, egregia in primis ac nobilis, vbi Collegium est So-

*Francisci
flagellum
multis salutare.*

cietatis IESV, ab Henrico Cardinali, qui
 deinde Rex fuit, exædificatum, nec illius
 munificentiam nec amplitudine verbis in-
 dignum. Hic per id tempus, quo nuncij
 de Xaverij obitu miraculisq; allati sunt,
 (ut mihi talia scribenti vir haudquaquam
 vana fide narrauit) primores Patrum
 duo Leo Henricus Collegij Rector, &
 Andreas Capreda Confessarius eximius,
 graui vrgebantur febris; quos admirabi-
 lium Francisci rerum fama ad spem re-
 cuperandæ sanitatis erexit. Leo igitur In-
 dicas litteras, vbi felix Francisci excessus,
 & illustre miraculis funus perscribeba-
 tur, afferri sibi recitariq; iussit. Quibus
 recitatis, extemplo quasi diuino instin-
 ctus numine, & Xauerianę virtutis admi-
 ratione excitatus, super lectum, vbi iace-
 bat, cubito alleuat se: & manus oculosq;
 tendens in cœlum, pari pietate ac fiducia
 contra vim morbi Franciscum implorat;
 ne minus benignus in suos foret, quàm
 fuisset in alienos. Nec vana spes aut im-
 ploratio fuit: preces sanitas excepit. Cō-
 tinuò Henricus febrim sibi, quasi diuina
 manu depulsam, vires præterea redditas
 sensit. Ergo gaudio exclamans, obortis
 lacrymis, suppliciter gratulatur Deo, Frā-
 cisci q; vim prædicat, omnibus qui ad-
 erant, stupore attonitis. Mox sanus ac va-
 lens

*Francisci
 innuocatio
 duos Pa-
 tres è So-
 cietate
 sanat in
 Europa.*

lens exilit è lecto, & ad Capredam morbi socium lætus accurrit. Ille haud ignarus quem grauius modò Leo ægrotaret, stupere scilicet, & quid tandem rei esset rogitare. Tum Leo, tota re breuiter exposita, non verbis magis quàm rebus ostendit, in sui morbi depulsione quàm præsentem Xauerij expertus sit opem: simulque monet, idem ipse vt faciat, profectò simili in causa par eiusdem auxilium experturus. Haud mora, paret ille, excitat fiduciam, Xauerium inuocat. Nec spe frustratur sua: ipse quoq; citius omnium expectatione febris liberatur. Ita gemino miraculo sociorum duplicata lætitia, & Francisci sanctimonia clariùs comprobata. Horum, quos nominauimus, Leo Henricus hodieque superstes est in Lusitania, expertæ Xauerij virtutis testis luculentus. Quæ deinde fama cum emanasset, plures non modo è Societate, verùm etià alieni homines, Francisci virtutem mirari, sanctitatemque venerari cœperunt. Parisijs (vt minora omittamus) su-

*Parisis imploratus fenu-
na mori-
bunda pa-
tum faci-
lem pra-
bet.*

venerationem excitatum. Itaq; cùm per id tempus vxor sua ex labore partus iaceret moribunda, desperata à medicis valetudine; quædam illi de Xauerij sanctimonia ac virtute narraffe; ac magnopere suasiffe, vt sancti viri imploraret auxilium, haud dubiè affuturum. Paruisse illam impensè monenti viro. Ne multa. Implorata Xauerij ope, coniugem incolumem facili feliciq; partu enixam esse factum. Sic matrem simul, ac prolẽ, Xauerij deprecatione à præfenti periculo vindicatam. Nee verò natale Francisci solum eximiam alumni sui sanctitatem eodem tempore ignorauit. Compertum est domesticis prodigijs præsignificatam eius mortem eodem loco, vbi acceperat vitam. In Xauerio castello, atque adeò in ipsa natali Francisci domo, sacellum est, vbi Christi crucifixi effigies religiosissima & illis locis antiquissima visitur. hîc prodigium fuit visu euentuq; mirabile. Constat ligneum hoc, quod dixi, Christi simulacrum, quoties Xauerius grauius aliquid pateretur in India (quod ex eius literis domestici collatis temporibus compererunt) haud dubio sudore fluxisse: porrò eo ipso anno, quo Xauerius extinctus est, ferijs sextis deinceps omnibus, per annũ totum sudasse sanguine:

Christi effigies in Xaueria villa sudat sanguine.

ne: sudandi autem initium feria itē sexta fecisse. Quod homines sic sunt interpretati, perinde quasi Francisci (*qui crucis mortificationem iugiter in suo corpore portauerat*) mortem post maximos ac diutinos labores Christi causa exsudatos portenderet.

CAPVT V.

Studium orationis.

RE s admirabiles, quæ (vti demonstrauimus) partim diuina vi patratae sunt à Xauerio, partim ei diuinitus contingere, testimonia quædam fuerunt atq; indicia eximiarum virtutum atque donorum, quæ in eius animum diuina bonitas plenâ (vt dicitur) congefserat manu. Neque enim miraculis quàm cœlestibus virtutibus insignior fuit. Ex quo numero aliquot à nobis (quæ etsi sedulò ab illo occultatae, tamen sua sponte foras eminebant) in vulgus edentur. Eoque libentius hæc quàm superiora persequar, quòd sanctimonix sint non indicia solum, sed etiam exempla: quippe cùm illa in admirationem tantum, hæc etiam in imitationem cadant. Atque vt ab ea virtute initium capiamus, quæ caput est ac fons aliarum; orationis, contemplationis, meditationisque studium in illo eximium

mium extitit. Et si enim mentem in Dei diuinarumque rerū cognitione defixam perpetuò habebat; statum tamen ac certum quotidie se ponebat tempus, quod ereptum negotijs, tribueret meditationi rerum cælestium. Maximè verò in Christi vitæ mortisque meditatione acquiescebat: satis gnarus ibi eximia omnis exempli documenta in illustri posita monumēto intueri atque imitari licere. Hoc meditationis genus maximè salubre ac frugiferum (præcipuum vtique exemplar Christianæ vitæ, & ingens inuitamentum diuinæ caritatis) impensè & complectebatur ipse, & alijs commendabat. Quo in negotio haud maiore mentis ardore versabatur, quàm animi constantiâ. Id adeò non aliàs magis intellectum est, quàm cum daret operam valedudinarijs. Etenim cum assiduæ occupationes nullam ei diurni temporis partem ad orandum vacuam relinquerent; orationis magis, quàm somni memor, nocturnæ corporis quieti detrahebat horas semper aliquot, ne animus cœlesti illa optatissimaque fraudaretur requie pabuloque; adeò eius mentem diuini dulcedo colloquij ceperat. Binas fermè, cum plurimum ternas somno horas tribuebat, sed ita, vt ne somnus quidem vacaret o-

*Nocturna
oratio.*

ratio.

ratione. Sæpius enim per somnum emittebat eiusmodi voces: O I E S V bone, ô Creator mi; aliasque confimiles: orare illum, non dormire crederes. Constat orandi morem ab eo ne in summis quidem Comorini Promontorij occupationibus intermissum: quippe cum meditando occupationem præcipuam duceret. Meliaporæ quoque ad ædem S. Thomæ cum diuersaretur (vt supra docuimus) de nocte surgens itabat in templū, nec ullis aut hominum sermonibus, aut plagis, ac turbis Dæmonū, à diuinis colloquijs deterreri potuit. Sæpe etiam ibidem totas penè noctes extraxit precibus. Malacæ verò cum in cubiculo è storeis habitaret, quidam, sanctitatis eius opinione suadente, ex insidijs per storearum rimas (vt ipsi postea narrarunt) quid tandem rerum noctu Franciscus ageret, obseruarunt sæpius: ac semper eū viderunt, cum nixis genibus ante Christi crucifixi imaginē iam ad multam orasset noctem, vegeto tamē animo ac corpore perseuerare, donec, ingruente somno naturæ necessitati paulisper cedens, humi procūberet. Inde in saxū instar cervicalis recumbentem fracto diurno nocturnoq; labore membra reficere parumper: sentires illū somno vti pro medicamento, & in quiete

*Quoties
copia e-
rat, ora-
bat in tē-
plo.*

capienda nihil minùs amare quàm quie-
tem. Cæterùm haud dubius quin Deus
in sacris locis, vbi sanctiùs colitur, beni-
gnius audiret orantes; quotiescunq; co-
pia erat, haud paulò libentius in sacris o-
rabat ædibus. Itaq; vbicunque res ferret,
cubiculum sibi quærebat proximū tem-
plo, eò se de nocte clam supplicandi cau-
sa recepturus. Obseruatum est Malacæ à
focijs, eum ferè in sacrario, quasi alterum
Samuelem, humi cubitare solitum: in-
tempesta inde nocte in templum obrepe-
re, & ante aram maximā, sacrosanctamq;
Eucharistiam, submissis genibus orare:
cruribus autē defatigatis, super aræ gra-
dus proiectum, aut manibus innixū, per-
seuerare in negotio, donec aut somni ne-
cessitas, aut auroræ lux superueniret.
Quòd si facultas tēpli deesset, non tamen
studium deerat orandi. Sacerdos quidam
Xauerij hospes narrabat, sæpe illū ab se
reperitū domi suæ, multa iam nocte sup-
plicantem, & (siue quòd aptior locus nō
esset, siue quòd fractis iā genibus niti vl-
trà nequiret) sediculæ subnixū precibus
insistentem. Malacensium porrò nōnulli
ciues honesti commemorarunt, Franci-
scū sæpenumero cū ipsis summa affabi-
litate sermonis versantem, sensim se clam
omnibus subduxisse de circulo: inde cū
ab

ab eis diu multumque requisitus foret, in sylua aliqua aut solitudine suppliciter orantem, aut corpus suum verberantem, esse deprehensum: ita ne molesti interpellatores interuenirent, re penitus dissimulata, relictum. Nec terra quam mari constantior Xauerij pietas in orando fuit. Eius rei indicia ita multa enituerunt in eius nauigationibus à nobis expositis, ut exemplorum conquirendorum labor non superuacaneus tantum futurus sit, sed etiam molestus. Quippe in dissimillimis etiam locis ac negotiis semper sui similis, vitam omnem vno quasi tenore traxit. Illud tamen, quod maris proprium fuit, reticendum non est. Constat eum in naui ex media ferme nocte ad lucem usque in oratione pernoctare solitum, & in mediis tempestatibus, summisque periculis, æquissimo animo Deum orare: itaque persæpe nautas perinde ac vectores suam nauisq; salutem Francisci precibus acceptâ retulisse. Erat Xauerij oratio ardens semper & accensa, plerumque cælestibus quoque gaudiis affluens. Id quod plurimis ac maximis argumentis declaratum est. Atque ut omittam eximias illas in Comorinensibus & Mauricis laboribus diuinitus haustas voluptates, de quibus suis locis diximus; obser-

In solitudinem secedit orandi gratia.

Oratio in naui.

Oratio ardens.

*Tunicam
diducit à
pectore vi
orationis
astuante.*

uarunt eum sæpe Goæ Patres quidam
intempesta nocte, fixo in cœlum oculo-
rum obtutu, in hortis domesticis inam-
bulantem, totumque ex Dei cogitatione
atque amore pendentem: vt non ambi-
geres eius animum à sensibus abstractum
eminere foras. Inde ad se cùm redisset,
tunicâ de more ab astuanti pectore ma-
nibus diductâ, hanc identidem vocem
iterantem exaudierunt, S A T E S T Do-
mine, sat est; eo vocis sono, qui facîle o-
stenderet tantam vim esse superfundentis
se lætitiæ cœlestis, quantam capere vix
posset mortalitas. Goæ quoque in cœtu
Patrum comiter agentem sæpe immensa
quædam animi lætitia subterfugere ho-
minum cogebat oculos: quòd tantum
gaudiorum dissimulare haudquaquam
valeret. Quâquam in negotiis etiam hu-
manis ita diuina quædam in eo eluce-
bat species, vt qui cum illo versabatur, ve-
neratione capti, oculos vultumque, quasi
alterius Mosis, nequirent aduersum in-
tueri. Deniq; in Meacensi itinere sanè a-
spero impeditoque (vti antea diximus)
cùm iucundissimè diuina meditans ani-
mum in Deo defixum abduxisset à cor-
pore, crura ac pedes stirpibus lapidibusq;
offensans, sine vlllo lacerabat sensu: tan-
tisq; incedebat lætiis, vt beatorum gau-
dia

*Vultus ar-
dor ac spe-
cies.*

dia præcipere, non solum vitam meditari, videretur. Et sanè mirabile est, tantam in illo contemplationis cum actione cōiunctionem esse potuisse. Quippe fidem excedit, quod de illo accepimus, hominē ingentibus negotiis, quotidianis itineribus, difficillimis nauigationib⁹ perpetuò implicatum, eundemq; in vitæ consuetudinem comem ac iucundum, tam eximio diuinæ contemplationis dono fuisse præditum, tanto Sancti Spiritus cælestisque fluminis impetu lætificatum. Verum enimvero diuinus ille vir, vbicunq; esset, quicquid ageret, secum semper & cum Deo habitabat. Itaque ex ipsis negotiis, cōtumq; hominum, vsque eò vegeta & erecta eius mens veniebat ad meditando, vt statim in iucundissimam cælestis sponsi consuetudinem penitus sese daret, immergeretq; . Crederes eum in summa solitudine vitam degere: adeò in maximis etiam negotiis & congressibus hominum fixum ac locatum animum habebat in Deo. Haud multo minor in oratione vocali, quæ diēis, spalmisq; & hymnis recitandis, vel pietatis sensus, vel sedulitas in illo fuit. Antiquissimum quippe habebat, diuinū officium, horasq; canonicas, diligenter simul ac piè recitare. Initio igitur Ecclesiasticū audiēs monentem,

*Summa
actionis cū
contempla
tione con
iunctio.*

*Officium
diuinum
recitat
summa
prepara
tione &
intentione
animi.*

Eccles. 18.

tem, *Ante orationeas prepara animam tuam, & noli esse quasi homo, qui tentat Deum*, interiore cura comparabat sese. Namque ad mentis attentionem ac pietatem vehementiùs accendendam, hymno, *Veni creator*, ante singulas horas pronunciato, haud segniter Sancti Spiritus exposcebat opem. Quem quidem ille hymnũ tanto semper pronunciabat ardore, vt ei cor è pectore exilire, animusque deficere videretur. Et satis constat, persæpe cum hominum interuentu alloquioque, vt fit, interpellatum, eundem illum à principio iterasse hymnum tam intento animo, quàm si nemo interuenisset. Insignem verò eius in hoc genere religionem fecit illorum licentia temporum. Nuper nouum ternarum lectionum Breuiarium (sanctæ Crucis dicebatur) occupatorum hominum leuamen editum erat: eiusque vsus Francisco prapter occupationes ab initio concessus. Ille tamen, quamuis ingentibus curis negotiisque distentus, nunquam permittit vti voluit licentia: vetusq; Breuiarium nouenarum lectionũ haud paulò lgius perpetuò recitauit; vt, qui iucundissimè cum Deo ageret, cum eodem quàm diutissime colloqueretur. Super cætera in Sacro faciendo pietatis ardor in illo

*Breuiariũ
lgius pra-
fert bre-
uiori.*

Ardor Xa.

illo præcipuus eminebat, utique cùm ad *uerij in Sa-*
 consecrandam Eucharistiam, sumendâ- *crofacien-*
 que, ventum erat. Tum enim, mananti- *do.*
 bus gaudio lacrymis, ora complebat, si-
 numque. Tantis porrò diuinæ pietatis
 sensus in pronuntiatione, vultu, totoque
 corpore eminebat, ut in circumstantes
 redundaret, eosque pia quadam admira-
 tione defigeret, rerum omnium oblitos.
 Nec defuerunt, qui confirmarent, eum,
 dum rem diuinam facere sublatum pau-
 lulum à terra, sublimemque ab se visum.
 In Missæ porrò Sacrificio conuersionem
 Ethnicorum præcipuè à Christo Domi-
 no, per eius mortem illorum causa obi-
 tam, enixè petere consuevit. Ad eam rem
 quoque precationem ab se compositam
 frequenter adhibebat. Ea erat eiusmodi:
 Æterne rerum omnium effector Deus, *Oratio Xa*
 memento abs te animos infidelium pro- *uerij pro cõ*
 creatas, easque ad imaginem & similitudi- *uersione*
 nem tuam cõditas. Ecce, Domine, in op- *infideliũ.*
 proprium tuum his ipsis infernus imple- “
 tur. Memento I E S V M filium tuum pro “
 illorum salute atrocissimas subiisse ne- “
 cem. Noli, quæso Domine, vltra permit- “
 tere, ut filius tuus ab infidelibus contem- “
 natur; sed precibus Sanctorum virorum, “
 & Ecclesiæ, sanctissimæ filij tui sponsæ, “
 placatus, recordare misericordiæ tuæ; & “
 obli-

., oblitus idololatriæ & infidelitatis eorum.
 ., effice, ut ipse quoque agnoscant aliquan-
 ., do, quem misisti Dominum Iesum Chri-
 ., stum, qui est salus, vita, & resurrectio
 ., nostra, per quem saluati ac liberati sum⁹,
 ., cui sit gloria per infinita sæcula sæculo-

Sub Missâ rum, Amen. Sub Sacrum porrò, gratiis
oratio pro Deo rite actis, solemne illi erat, certam
mortuis. pro mortuis recitare precationem, ut et-

iam cum pro viuis faceret, subleuaret a-
 nimas mortuorum. Nec min⁹ insignis
 eius religio in ministrando sanctissimo
 Christi corpore, quàm in consecrando
 conficiendoque, fuit. Proprium Franci-

Submissis sci erat, vbi commodè id fieri posset, sa-
genib⁹ Eu- crofanctam Eucharistiam submissis ge-
charistiâ nibus ministrare populo. Et euentus do-
ministrat. cuit eam rem Deo cordi fuisse. Cosmus

quidem Saraina, Medicus nobilis, aliiq;
 complures viri honesti & graues liquidò
 affirmarunt, Xauerium in Goano templo
 positus genibus sacratissimam Christi
 corpus præbentem populo sæpe ab se esse
 conspectum, cum ampli⁹ cubito susti-

Sublimis à affirmarunt, Xauerium in Goano templo
terra diui- positus genibus sacratissimam Christi
nitus susti- corpus præbentem populo sæpe ab se esse
netur. conspectum, cum ampli⁹ cubito susti-

neretur diuina vi sublimis à terra. Sub-
 missionem eius efferri à Deo sentires. E-
 gregia verò pietate in sanctissimam Tri-
 nitatem fuit, quippe solitus eam summa
 & B. Vir- religione & colere, & appellare. Christū
ginem. humanæ salutis auctorem vnice dilige-
 bat.

bat. B. Mariæ, Dei parenti, benignissimæque hominum patronæ, maximè addictus erat. Itaque moribundus sacrosanctæ Trinitatis, I E S V Christi, B. Mariæ, vsu magistro, identidem exposcebat opem; vt quorum cum æximia veneratione moreretur. Secundùm hos, Archangelum Michaëlem cælestium principē, ac propugnatorem Ecclesiæ, egregio colebat studio: inde beatorum omnium ac fidelium cœtum, Christique sponsam Ecclesiam, cuius auxilium sæpius implorabat. Angelum quoque custodem suum, itemque Archangelos locorum, vbi versaretur, aut quò tenderet, Præsides frequenter in suis conatibus, ærumnis, periculis, inuocabat.

*Pietas eius
in Archangelum
Michaëlem.*

CAPVT VI.

Cordis mundities & castimonia.

HANC Francisci excellentem in orando pietatem par animi mundities acuebat ad videndum Deum. Id adeò declarat talis munditiæ index innocentia vitæ, multorum eius familiarium testimonio comprobata. Hi quippe professi sunt, nihil se vnquam in illo depre-

hen.

*Sapius in
die consci-
entiā ex-
cutit.*

*Solitus cō-
fiteri quo-
tidie.*

*Virginalis
pudicitia.*

*Horror im-
purarū co-
gitationū.*

hendisse, quod cuiusquam oculos aut a-
nimum offenderet. Illud quoque indicio
est, quòd & sæpius in die diligentius cō-
scientiam excutiebat suam, & cæteros ad
idem faciendum magnopere hortabatur,
in eo perfectæ vitæ cardinem verti ratus.

Sacramento verò confessionis, vti Sacer-
dotis copia erat, utebatur quotidie. Ani-
mi porrò sanctitatem perpetua corporis
sanctitas honestavit. Satis constat, ab eo
virginalem pudicitiae florem ad extremū
vsque spiritum custoditum. Id & Melia-
poræ Vicarius ex sermone cum Franci-
sco ibidem habito se comperisse liquido
confirmavit, & alij eius confessiones ex-
cipere soliti se prospexisse testati. Insignis
profectò in illo amor castimoniae, insignis
odium libidinis fuit; adeò vt vel minimas
huius generis labeculas exosus, ipsum
horreret libidinis nomen. Quod vel ex
eo, quod subiiciam, existimari licebit. O-
lyssippone profectionis Indicæ diem op-
periens, cum Simone Roderico in eodem
diuersabatur cubiculo. Ibi intempesta
nocte repentè excitatur è somno, adeò
commotus, vt è naribus magnam vim
cruoris profunderet. Eius deinde rei cau-
sam Simonem rogitantem obstinato si-
lento celauit, quamdiu in Lusitania fuit.
Ad vltimum, vbi soluendi aduenit tem-
pus,

pus, sub digressum in navis angulum cū
 eo secessit: & sine arbitris, Nunc demum,
 inquit, tempus est enunciandi, quod to-
 ties ex me, Simon, frustra es sciscitatus:
 quippe hoc ultimum (vt arbitror) sum te
 in hac vita visurus. Scito igitur illa no-
 cte impuram speciem per somnium mihi
 oblatam; summaque vi repellere conanti
 tantam illam copiam sanguinis erupisse.
 Hisce signis humanisque testimoniis di-
 uinum iudicium ac testimonium extincti
 corporis accessit integritas. Quod eximi-
 um Dei beneficium inter alia egregiæ vir-
 ginali castimonix concessum accepimus.
 Cæterum Franciscus, vt tantum custodi-
 ret thesaurum, non castior fuit, quàm
 cautior. Etsi enim vir sanctissimus cæle-
 stium rerum contemplationi maximè
 deditus, excellentisque temperantiæ ar-
 mis tectus, nullo negotio *tela nequissimi*
igneæ exstingueret; tamen adeò timidus
 in hoc genere & cautus erat, vti si maxi-
 mè obnoxius esset libidini. Nunquam
 cum femina vlla, nisi luce palàm, & adhi-
 bitis arbitris, de rebus vtique necessariis
 collocutus est, ratus mulieres ferme
 adiri minore emolumento,
 quàm periculo.

*Cautio in
 pudicitia
 seruanda.*

CAPVT VII.

*Crucis & Euangelicæ paupertatis studium.**Victus tenuitas.*

VITÆ quoque asperitas, integritatis custos, in Xauario eximia fuit. Namque & ad edomandam lasciuientem ætatem (vt antea dictum est) nudos artus funiculis sæpe ac diu constrictos habuit, cum acri sensu doloris; & in omni vitæ frequentibus ieiuniis, tum crebris verberationibus corpus afflictauit suum. Victus tenuis semper, ac parabilis, isque aut precario quæsitus, aut eleemosynæ nomine vltro delatus. Cæterum foris apud alienos cœnans, Christo auctore, promiscuè comedebat quæcunque apponebantur: ita nec molestus erat hospitibus; & singularem illam suam abstinentiam occultans, deinde hospitalis mensæ lautitiam priuata victus duritiæ vindicabat. Omnino cibi potionisque modus naturali desiderio finitus, non voluptate. Mos illi erat semel dumtaxat in die cibum, & vnius ferme generis, capere, qui non tam delectaret palatum, quàm sustineret naturam. Cibus quemcunque occupatus parasset, satiabat. Carnem ac vi-

num

Cibum sumit semel in die.

num rarò admodum gustabat, nisi apud conuiuas hospitesque. ne pane quidem ipso (etiã si supeteret) explebat famem. In Meacensi itinere sanè longo, impeditoq; oryza assa perpetuò vixit. Quamdiu autem in Iaponia versatus est, adeò infulsis Iaponum cibus, insolitaque frugalitate assuevit, vt Goam deinde reuersus, nostratium pristinorumque ciborum gustum haberet nullum. Vino multos abstinuit annos, quoad affecta ætas & laboribus attenuata valetudo subegit adhibere paululum vini bene diluti. Itaque cum ad eum in Comorinensi promontorio versantem Alphonsus Sosa, Indiæ Prætor, duos vini cados dono misisset; id ipsū vinum Xauerus ingustatum dispertiuit pauperibus. Iam lectuli molitiem ita non amabat, vt, quicumque locus ad cubandū aptus videretur, illi esset pro lectulo. Itaque ei sæpissime humus (quod in Promontorio Comorino, in Moluco, in Iaponia solenne fuit) nuda, inquam, humus cubile præbuit. In naui aut asseres, aut anchorarij funis volumina, stratū dederunt. Si qua lectuli esset facultas, eam ferme mittebat, ægris suapte sponte concedens. Atque etiam in ora Comorinensi, vt liberius cubaret humi, culcitram cum cervicali ad se ab Indiæ Prætoris missam donauit

Vino abstinuit.

Humi cubitabat.

ægro-

*Mortifica-
tio animi,
suiq; victo-
ria.*

*Victoria
sui in par-
vis rebus.*

*Idem sem-
per vultu.*

*Mortifica-
tio animi.*

ægrotis. Terrestria itinera, quamquam sæpe esset equi copia, ferè confecit pedes, idque etiam in Iaponia, vbi passim cum saxis, niue, glacie, torrentibus erat luctandum. Verùm nihil antiquius illi fuit, quàm vt cupiditates, motusque animi abhorrentes à ratione atque honestate, quàm maximè frangeret, seque ipsum (quod difficillimum ac pulcherrimum victoriæ genus est) omnibus in rebus penitus vinceret. Argumento est quòd Venetiis valedudinario insanabilium inseruiens (vt supra ostendimus) in vlceroso homine, à quo animus abhorreret, in perpetuum se ipse vicit. Socios autem identidem admonebat, vt semet parvis in rebus vincere assuescerent; ita demum magnorum certaminum fore victores. Itaque ipse hanc, quam aliis præcipiebat, rationem secutus, omnes animi motus domitos compressosque in sua ditione ac potestate habuit. Hinc illa perpetua mentis tranquillitas, & idem semper vultus. Quòd si quādo vitium aliquod aut delictum grauius incusandum erat, seueritatem velut reprehensionis aculeum ita sumebat, vt sub obiurgationem, quasi persona deposita, ad pristinam comitatem ac facilitatē rediret. Cæterùm illi animi moderatio afflictatione corporis potior erat. Prauos quippe

quippe atque impotentes animi motus
 maximè domandos ratus, eò referendam
 esse censebat corporis vexationem, vt ex-
 terna mortificatio interiorem iuuaret.
 Quocirca ea maximè mortificationum
 genera probabat, quibus interiores sen-
 tus perfringerentur, acueretur virtus pie-
 tasque. Ira perinde potens fuit, quasi ne-
 sciret irasci. Eximia eius mansuetudo cū
 sæpe alibi, tum vero Malacæ spectaculo
 fuit, vbi cum insana Præfecti vrbis inso-
 lentia certauit. Nam cū ille Sinica le-
 gatione per summam iniuriam intercepta
 (vt ante docuimus) impudenter æque &
 obstinatè egregios Francisci conatus Eu-
 angelijque impediret cursum; tanta Xa-
 uerij extitit lenitas, vt demum temerario
 homini ac vesano Pontificalis excommu-
 nicationis fulmen intentans, Nuncius A-
 postolicus supplicem Episcopi Vicarium
 ad eum sæpius allegarit. Crederes Fran-
 ciscum non accepisse iniuriam, sed fecis-
 se; & vulnus deprecari potiùs, quàm mi-
 nari. In grauiissimis verò contumeliis, æ-
 rumnis, & vexationibus nunquam de-
 quopiam querebatur, sed pro vexatori-
 bus suis orabat numen, vt eos misericor-
 diâ potiùs exciperet, quam diuinæ reser-
 uaret iustitiæ. Itaque illo ipso tempore à
 Malacensis Præfecti emissariis vltro omni

Ira potens.

*Orat pro
inimicis.*

*Paupertatis
Euāgelica
studium.*

contumeliarum genere appetitus, pro importunissimo homine quotidie fecit Sacrum, ne, qui semel ruere cœperat, interiret. Haud minor emicuit in eo voluntariæ paupertatis amor, quàm animi moderatio. Nam diu multumque meditatus egestatem Christi, *qui propter nos egenus factus est, cum esset dives*, Evangelicam paupertatem vnice dilexit: utique cum quotidie magis eum usus doceret, quàm opulenta foret eiusmodi paupertas, quæ animum anxiiis curis solutum ac liberum cœlestibus affatim ditaret bonis, efficeretque; ut nihil habenti nihil deesset. Quocirca ferè etiam in Goano Collegio, ubi ultro omnia suppetebant, mendicato victitavit cibo. Nec terrâ solùm, sed etiam mari, sine viatico & commeatu iter fecit. Eximix illius paupertatis exempla tota illius suppeditat vita. Atque, ut minùs illustria fileantur, subeat animum memoria profectionis Indicę ex Lusitania, cum Magistratibus regiis Regis imperio etiam atque etiam instantibus, præter centonem aduersus Bonæ spei promontorium, antarctis frigoribus infame, paucosque necessarios libellos, accepit nihil. In ipsa verò naui nullis neque primariorum hominum, nec Prætoris ipsius precibus deduci à precatio victu vestituque potuit.

Quip-

Quippe non solum alimenta, sed etiam calceos, indusia, cæteraque necessaria à militibus classiariis Christi nomine mendicare, quàm à Prætore Prætorisue comitibus ultro oblata accipere malebat. tanta erat dulcedo Euangelicæ paupertatis. Indico itineri haud absimilis fuit Comorinensis profectio, solis ocreis contenta. Cæterum vestitu erat Franciscus cultuque corporis vulgari. Pannosus ex Vrbe in Lusitaniam, atque inde in Indiam perrexit. In India honesto vestitu, qui offerebatur, repudiato, cannabinam adamauit tunicam sine pallio, veritus ne splendorem habitus (vt fit) aliqua animi elatio sequeretur. Francisci toga detrita vsu iam erat laceraque. amici nouam ei offerebant. at ille, sua paupertate se inuolens, nunquam passus est veterem sibi detrahi, vt indueret nouam. Itaque missus ab eis, qui intempesta nocte dormienti XAVERIO laceram vestem auferret, nouamque eius substitueret loco. Ille ante lucem surgens, quam reperit vestem induit pro sua: eaq; indutus deinde prodiit in publicum, nihil penitus benignam amicorum fraudem sentiens. Erat forma nouæ togæ longè alia quàm veteris. Ergo eodem die cum apud Franciscum Paiuam, aliosque

Togam detritam præferens nouam.

amicos rei concios, cœnaret; illi velut admirabundi super cœnam, quidnam illud vestimenti esset, per iocum rogitare cœperunt. Tum demum Xaverius togæ aduertit animum. Vt verò oculis manibusque nouam esse persensit, obstupuit scilicet. mox fraude intellecta subridens ait, nimirum alienum illum vestitum aliis conuenire, non sibi. Subinde autem summis precibus eos tandem exorauit, vt subductam togam redderent, subiectam reciperent. Igitur summa Iaponiæ frigora, quanquam sæpe algens ac tremens, consueta in toga tolerauit. Ex Iaponia porro cum egregiis paupertatis insignibus, galero obsoleto, subucula detrita, tunica lacera, variisq; temere assutis pannis deformata, de luxu quodammodo triumphans reuertit Goam. Quàm libenter autem paupertatis incommoda subierit, quantopere in omnium rerum angustiiis tanquam in cœlestibus deliciis gestire sit solitus, facilè intelligi potest ex clausula eius epistolæ, quam ex Maurica misit ad socios Romanos: vbi regionem illam describens, cùm omnibus eam victus vitæque commodis carere dixisset, affirmat nunquam aliàs maiores ac liquidiore diuinitus se hausisse voluptates. In literis quoque quas ad Goanos socios ex

Iapo-

Iaponia misit, Quæso vos, inquit, fratres
carissimi, ut me in agendis Deo gratiis
pro tanto beneficio adiuuetis. Iam singu-
lari Dei munere in Iaponiam perueni-
mus, ubi summa est rerum omnium ino-
pia. quod equidem in maximis diuinæ
providentiæ beneficiis numero: namq;
aliis in locis ciborum commodorumque
copia plerumque homines inuitat ad ef-
frenatas corporum cupiditates explen-
das. Itaque & eorum animi, Euangelicæ
paupertatis expertes, cælestium donorum
deliciarumque inopiâ laborant; & sæpe
etiam corpora, morbis aliisque incommo-
dis afflictâ, haud leues breuesque intem-
perantiæ luunt pœnas.

CAPVT VIII.

Obedientia & humilitas.

NE c se cæterarum rerum facultate
magis quàm sua libertate arbitrioq;
abdicauerat, in quo summa obedientiæ
la⁹ cernitur. Quæ virtus præcipuū Socie-
tatis IESV decus in Francisco inde vsque
ab initio maximè enituit, cùm ab Igna-
tio missus in Indiam est. Satis constabat,
nauigationem Indicam non minùs peri-
culosam esse, quàm longinquam. Et So-
cietas,

cietas, qualiscunque erat, tum non imperio Ignatij, sed auctoritate, administrabatur. Franciscus tamen omnium præterquam obedientiæ immemor, promptius etiam paruit, quàm iubebatur: nullaque interposita mora, in posterum diem ad iter penè infinitum parauit se: vt summæ illi in obsequendo alacritati Deus vltimas Orientis oras aperuisse videatur. In Lusitania porrò Indiaq; incredibile dictu est, quàm libenti prolixoque animo exsequeretur quæcunque illi per literas præcipiñet Ignatius. Itaque homini cuncta ad obedientiæ normam exigenti adeò satisfecit, vt non alius obsequij laude clarior fuerit; dignus prorsus tali magistro discipulus. Franciscus quippe tantum tribuebat Ignatij sanctimoniæ, vt eum tanquam cælestem diuinumque virum suspiceret. Quocirca illum in sermone, illum in litteris nominans, semper aut benedictum appellabat, aut sanctum. In reliquiaria quoque theca, quam suspensam gestabat è collo, Ignatij nomen ipsius manu scriptum (absciderat enim eius epistolæ subscriptionem) vnà cum sacris reliquiis, suæque professionis formulæ, incluñerat. Sociis autem præcipiens adnecere solitus erat: Hoc vobis pro vestra reuerentia obedientiaque aduersus

*Ignatio
quantum
tribuerit.*

sanctum Patrem nostrum Ignatium præ- *Ignatij opi-*
cipio. Haud minus fiducia Ignatio erat *nio de Xa-*
in modestia obsequioque Francisci. Eius *uerij obe-*
rei vel illud certissimum indicium fuit, *dientia.*
quod res quamuis arduas sanè fidenter
ei imperabat; haud dubius quin exse-
quendum foret, quicquid imperasset Xa-
uerio. Proinde prouidens *velocem fore*
depositionem tabernaculi sui, cum Fran-
ciscum præcipuum Societatis columnen
Romam reuocandum censuisset; episto-
lam ad eum ita scripsit, vt, expositis sui
consilij causis, ad extremum vna litera, I,
seorsum subscriptioni adiecta rem desi-
gnaret omnem. Significabat scilicet ad-
eò se Francisci obedientiæ confidere, vt
non dubitaret, quin Romam vel ex vlti-
mis terris, & ex medio Euangelij cursu
reuocanti, etiam nulla talis itineris causa
demonstrata, obtemperaturus esset, vna
dumtaxat litera, qua ire iuberetur, inui-
tatus. Neque sua Ignatium de Francisci
obedientia opinio fefellisset: omnino e-
nim illud, I, eius perpulisset animum vt è
vestigio ab vltimo ferè Oriente in Euro-
pā iret, nisi ante Ignatij literas perlatas il-
le iam ad suorum laborū præmia abiisset
in cœlū. Franciscus porro, vt ipsi in omni
vita obsequendi studio præstitit, ita sociis
omnibus huius virtutis primam voluit

Obedien- esse curam. Ergo illos subinde & corā &
tia commē- per literas admonēs inculcabat, sine vera
datio. germanaq; obedientia, hoc est, prompta
 atq; hilari, verū germanumq; Societatis
 alumnum ac filium esse neminem. si qui-
 dem ea virtute vacuus cum animi lætitia
 fructuq; in Societate perseverare non
 posset. Præcipiebat igitur sociis, vt ex a-
 nimo obsequentes, totos se ad arbitrium
 Præpositorum Societatis Ecclesiæque fin-
 gerent, ad eorum non modò imperium,
 sed etiam nutum intenti. Longè enim tu-
 tius esse regi quàm regere, & parère quā
 imperare. Itaque Paulum Goani Colle-
 gij Rectorem, quem Iacobo Borbano è
 Franciscana familia eiusdem Collegij cu-
 ratori parère iusserat, ad obsequendi stu-
 dium incitans, ad eum scripsit. se quidem,
 si ipsius esset loco, nihil antiquius habitu-
 rum, quàm vt obtemperaret imperanti.
 Quippe non aliam esse certiorē tutio-
 remque rationem, rectā, ac sine errore,
 quò intendas perueniendi, quàm peritum
 itineris sequi ducem; contraque nihil pe-
 riculosius, quàm suo arbitratu viuere. eo-
 rum, qui præsumunt, præcepta spernentem.
Obediētia Erga Episcopos verò, eorumque Vicari-
Xaverij er os, Xaverij veneratio iuxtā & obedientia
ga Episco- insignis fuit. Nam diuinum in eis numen
pos eorūq; venerans, ex illorum auctoritate sua mu-
Vicarijs.

nia obire gestiebat: eisdemque prorsus omnibus in rebus dicto audiens erat. Idem cæteros è Societate facere iubebat, à nostris hominibus obedientiæ in Præpositos Ecclesiasticos prodendum exemplum dictitans. Omnino cuicumque disciplina Societatis, quæ obedientiâ maximè continetur, cordi non esset, hunc à Societate censebat alienum: nec expectandum putabat dum grauius aliquid contra Societatis existimationem committeret, quem (vti principia se dabant) commissurum aliquando prouideret. Proinde, incolumi Societatis dignitate, missionem repræsentabat: vt & ille amandatus, quod facturus erat, faceret citiùs, & cæteri illius exemplo fierent in eodem genere cautiores. Eandem obedientiam aduersus Præpositos Ecclesiasticos exigebat à sociis, vt non conciones haberent ad populum, nō Societatis munera obirent, nisi facta ab Episcopo aut Vicario potestare: néue committerent vt Præpositi Ecclesiastici talib⁹ ministeriis iure offenderentur, néue vnquam ab illis, quamuis iusta causâ oblata, sese abalienarent. Quòd si quando secus accidisset, sanè grauius ferebat. Itaq; cū duo Vicarij de Patrib⁹ duob⁹, qui apud eos erāt, cū Francisco questi essent per literas, protinus

*Obedientiā
aduersus
Præpositos
Ecclesiasti-
cos.*

sus ad illos scripsit, vt extemplo Vicarios
 adirent; & dexteram eorum suppliciter
 exosculati, peterent veniam; atque in po-
 sterum summam obseruantiaē significa-
 tionē præferentes, singulis hebdomadis
 ad eos irent salutandi gratia. Talem verò
 tantamque modestiam ac submissionem
 necessariam esse dicebat; cum ad Dia-
 bolum superbię caput debellandum, tum
 verò ad Ecclesię Præpositos insigni obse-
 quo promerendos; vt illis secundis ac
 propitiis Christiana res melius gereretur.
 Iam obedientiaē parens & diuinę huma-
 nęque beneuolentię conciliatrix humi-
 litas in Francisco vel maximè enituit. Cu-
 ius indicia in eius vita nec pauca sunt, nec
 obscura. Nam proficiscens in Lusita-
 niam, vt supra docuimus, comitum se-
 dulò curauit equos: & perpetuò tum
 domi, tum in valetudinariis, ad abiectis-
 sima quęque ministeria auidissimè des-
 cendit. Goam autem Legatus Apostoli-
 cus cum venisset; Episcopi genibus ad-
 uolutus, literas regias ac Pontificium di-
 ploma tradidit, his non secus, quàm illi
 visum foret, vsurus. Quę modestia sic E-
 piscopi deuinxit animū, vt non magis in
 Xauerio potestatem vereretur, quā suspice-
 ret modestiam. Præcipua verò Francisci
 in Ecclesię Præpositos veneratio fuit,

quos.

*Humili-
tas.*

Reueren-

quos quasi Dei faciem præferentes diuino propemodum honore coluit. Namq; & venerabundus eorum osculari solitus est manus; & interdum ad eorum genua sese prostravit. Cæterum (quæ eius humilitas erat singularis) non solum aduersus Episcopum, eiusque Vicarios, verum etiam erga priuatos Sacerdotes & Clericos maximam semper obseruantiam ac submissionem adhibuit, pro omnium seruo magis, quam pro Legato Apostolico, se gerens. Nec verò exteriorem modò humilitatem coluit, indicem interioris; sed multo magis interiorem illam, quæ sita est in sui ipsius cognitione, dispiciantiaq;. Etenim cum propter eximiam sanctimoniam haud secus quam vir Apostolicus suspiceretur; se tamen ipse nequissimum omnium mortalium iudicabat. Id quod vel ex plurimis eius literis perspici licet. Itaque sui contemptor vnicus non minùs laudem & honorẽ, inuitamenta arrogantia, quam cæteri vituperationem ac dedecus, horrebat. Quippe honorem prorsus, honorantes ita auersabatur, vt iam cõstaret inter omnes, veterẽ illi simplicitatem esse cordi, fuci omnis & ambitionis expertem. Proinde laudabiliter & præclarè ab se facta solerter occultans, si quando ea vulgare aliorum

*tia Xauerij
erga Eccle-
sia Præpo-
sitos.*

*Interior
humilitas*

*Honoris o-
dium.*

*Occulta-
tio donorum
caelestium,*

utilitas cogeret, ita expromebat, ut ad alium quempiam crederes pertinere. Veluti ex Comorino Promontorio de rebus ab se gestis ad socios scribens, valetudinē agris pluribus per se restitutam attribuit pueris, quorum qualicunque usus erat operā. Itemque de cœlestibus gaudiis, quæ eodem loco Deus sua causa laborantibus impertiret, exponens, quod ipsimet usu venerat, quasi de alio quopiam citra mendacium narrat. Nec eius egregiam modestiam vlla res magis prodebat, quam insignis quidam in suis laudibus audientis rubor, intimæ humilitatis index. Quā vnius rei exemplo notasse satis erit. Goam ex ora Comorinensi reuersus, Iacobo Borbano sciscitante, verēne mortuum ab eo ad vitam reuocatum fama vulgasset, adeò pudore exanimatus est, ut Borbanum misericordia simul & verecundia instandi vrgendique ceperit. Dignitatis porrò titulos adeò non amauit, ut eum Legatum esse Apostolicum per decennij spatium (tamdiu enim illis in locis vixit) præter Goanum Episcopum sciret nemo, ipso rem solerti consilio tegente. Neque prius suam aliis auctoritatem aperuit, quàm necessitas subegit: nimirum ad proiectam Malacensis Præfecti audaciam retundendam. In quo tamen ipso

ita

Insignis pudor Xaverij in suis laudibus.

Titulorū fuga.

ita auctoritate est usus, ut multo etiam magis modestia existeret quàm potestas. Iam (quoniã *ex abundantia cordis os loquitur*) pleræque eius cohortationes ad socios, totæ ferè ponebantur in arrogantia & propriæ virtutis opinione radicitus ex animis euellenda. Quantus quisque Dei iudicio & existimatione esset, tatum quemque dicebat se, nihiloque maiorem; etsi mortales omnes secus existimarent. Quocirca eos monebat, ne quisquã bona de se hominum opinione efferretur; sed sui cognitione libratus demitteret se, illud animo reputans, alium se sua opinione ac Dei iudicio esse, alium hominibus videri. Cæterum qui sui ipsorum notitia vacent, facilè mortaliū inflatos laudibus extolli, ratos se tales esse, quales ab hominibus habeantur; veluti si Deum perinde possint & homines fallere. Illud autem ingemiscens subinde in ore habebat: O arrogantia venenū Christianæ virtutis! quantum obsuisti, obes, obsutura es orbi terrarum! quàm es instituto & perfectioni Societatis IESU contraria! Quãto perè pijs & salutaribus Sociorum conatibus aduersaris! Negabat enim quenquam germanum Societatis IESU alumnū esse, ac Deo fideliter operam nauare posse, nisi contemptorem

Cohortationes de vera humilitate.

Z 7 fui,

sui, & de seipso suisque rebus abiectè demissèque sentientem. Itaque, vt immodicos sui aestimatores, qui per humilitatis simulationem, aut propter nobilitatem maiorum suorum, in honore haberi vellent, nequibat cōcoquere; sic verè humiles, seq; ac sua contemnētes, quanquā infimæ fortis homines, eximiè diligebat.

CAPUT IX.

Magnitudo animi, diuinæq; fiducia.

NEC verò hæc Francisci humilitas eius abiiciebat mentem, quominus auderet alta spectare, ingentiaque conari; sed nixus Deo, nihil arduum, nihil nimis amplum ducens, immensa quadam magnitudine animi maxima quæq; moliebatur. Vbicunque enim diuinus honor ageretur, nulli cedebat difficultati periculoque. ita nihil moliebatur, quod non efficeret; nihil inchoabat, quod non absolueret. Est hoc seniorum Dei proprium, vt apud seipsos humiles & abiecti, in diuinis negotijs mirè fortes sint atque constantes. Hæc altitudo animi, difficultatumque & periculorum contemptio, passim eminet in eius vita; & quidē sæpe communis fortitudinis tantoperè vsitatum excedit modum, vt temeritas cense-

eenferi posset, nisi diuinis magis quàm
 humanis consilijs auxiliisque niteretur.
 Nam & Trauaricoriensi itinere, quod
 per medios erat hostes, manifestum peri-
 culum adire visus est; & longè manife-
 stius cùm Mauricæ incolis feritate insi-
 gnibus excolendis animum adiecit, nulla
 alia re aduersus barbarorum infestissi-
 morumque hominum rabiem, nisi Dei
 fiducia, armatus. In Iaponiam quoque,
 vltimam Orientis regionem, piratico ve-
 ctus lembo ire sustinuit, securus pericu-
 lorū, quæ ab amicissimis peritissimisque
 hominibus & plurima denunciabātur, &
 maxima. Qua de re ad Præpositum Pro-
 uincialē Lusitaniæ scripsit ipse his verbis:
 Obstupeſcunt studiosi mei omnes, & a-
 mici, quòd tam longinquum ac pericu-
 losum suscipere iter non verear. Multa
 mihi tempeſtatum, syrtium, piratarum
 pericula proponunt. Cæterū haud paulo
 magis ego illos inuicē obstupeſco, quòd
 tam exiguam habeant Dei fiduciam, cu-
 ius illa omnia in ditione sunt, ac potesta-
 te. Equidem cum Dei nutu atque impe-
 rio omnia gubernari certò sciam; nihil
 omninò metuo, præter ipsum Deum; ne
 scilicet is de mea, in suo obsequio reli-
 gionisque studio, negligentia inertiaque
 meritas exigat pœnas. Quocirca reliquos
 terro-

*Nihil me-
 tuit præ-
 ter Deū.*

» terrores, discrimina, ærumnas, cruces, ni-
 » hil admodum pertimesco. Vnum quippe
 » timeo rerum omnium effectorem ac mo-
 » deratorem Deum; quod res cæteræ,
 » quamuis noxiæ, non nisi quatenus ille fi-
 » nit, nocere hominibus queant. Mirum
 quantum ille sibi in diuina reponeret o-
 pe. Itaque Dei vnus præsidio per tot ma-
 ris terræque discrimina, per tot gentes ser-
 mone moribusque dissonas, ad vltima
 Orientis penetrauit; Oceanoque toties re-
 mēso, Christianis mysterijs feras ac bar-
 baras instituit gentes, mitigauitque. Nec
 verò vnquam illum Dei tefellit fiducia;
 sed hostium, tempestatum, cæterarum-
 que cladium periculis semper exemit.
 Atque, vt mittam cætera, quæ suis locis
 exposuimus, in Iaponicorum fretorum
 tractu, non semel, cū peteretur bar-
 barorum sagittis, tela omnia, Deo pro-
 pulsante, innoxia ceciderūt. In mari Mo-
 lucico ter naufragium fecit; at semel ta-
 bulæ incubans, biduū, triduumque flucti-
 bus impunè iactatus, euasit. Armatum in
 se Saracenorum furorem effugit, plures
 dies in proxima latitans sylua. Venena
 quoque, non solum tela hostium, elusit;
 & mari piratarum, terrâ latronum, sæpis-
 simè vitauit occursum. Quanquā ille Dei
 amore ardens, ærumnarum periculo-
 rum-

Barbarorum sagittis petitus.

Ter naufragium fecit.

Periculis varijs ereptus.

Crucis amor.

rumque non contemptor modò, sed etiam amator fuit. Itaque patiendi auidus, in ipsis incommodis ac periculis Deum enixè precabatur, ne his ipsum eriperet malis, nisi ad maiora mala diuinæ gloriæ causa reseruaret. Igitur diuino numine egregiæ illius virtuti indulgente, ærumnis pariter ac meritis cumulatus est, haud minore Christi approbatione, quàm lætitia sua. In difficillima porrò Sinarum expeditione sui similis fuit. Cùm enim in Sinarum fines (vt antè diximus) insinuare se sine capitis aut seruitutis periculo peregrinus nemo posset, pari pœna aduenæ introeunti & aduenam inuehenti constituta; tamen Deo viæ consiliq; auctore satis confusus, Sinæ mercatoris fidei, quæ non minùs anceps ac periculosa erat, quàm ipse Sinarum introitus, suum credere caput decreuerat. Super ea re ipse in epistola ad Franciscum Peren Malacam ita scripsit: Duo mihi in hoc negotio ab amicis pericula denunciantur: vnum, ne mercator ille accepta mercede prodat fidem; meque in desertam aliquam insulam, aut etiam in altum præcipitet, ne transmissionis pactum vllis patefiat indicijs. Alterum, si ille steterit promissis, ne Præfectus vrbis in aduenam, qui contra Regis edicta sine fide publica eò se infu-

„ insinuauerit, edat exempla; meque aut
 „ cruciatibus affectum necet, aut in perpe-
 „ tuam redigat seruitutem. His ego peri-
 „ culis alia haud paulò maiora pericula
 „ oppono: quæ cæteros latent. Primum e-
 „ nim periculum est, ne de diuina bonitate
 „ ac prouidentia diffidamus: siquidem Dei
 „ vnius causa huc venimus, vt sacrosan-
 „ ctam eius legem, eiusdemque filium Ie-
 „ SVM CHRISTVM, humani generis Sal-
 „ uatorem, his gentibus prædicemus: cuius
 „ rei ipse mihi conscius est, qui hanc mihi
 „ mentem iniecit Deus. Proinde diuinæ
 „ nunc prouidentiaæ atque potestatis spem
 „ fiduciamque abiicere, propter discrimina
 „ quæ eius causam agenti impendere di-
 „ cantur, næ id haud paulo maius pericu-
 „ lum est existimandum, quàm quicquid
 „ periculi mihi creare Dei atque hominũ
 „ hostes possunt. Præsertim verò cùm ne-
 „ que dæmones ipsi, neque eorum satelli-
 „ tes ac ministri, quicquam nos lædere
 „ queant, nisi Dei permissu ac voluntate.
 „ Quid quòd, si Deus nostros conat⁹ pro-
 „ bat ac iuuat, non modò eiusdem nutu o-
 „ mnibus eripiemur periculis, sed etiam
 „ Christum Dominũ audiemus admonen-

Inuietus periculis animis. tem: *Qui perdidit animam suam in hoc mundo propter me, inueniet eam? Quo- circa cùm hæc animi pericula longè ma- iora*

iora corporis periculis iudicemus; satius
 ac tutius esse ducimus, per vitæ discrimi-
 na perrumpere, quàm in discriminẽ addu-
 cere animi salutem. Omnino deliberatũ
 est mihi in Sinas, Deo fauente, inuitis e-
 ius hostibus penetrare. *Nam si Deus pro*
nobis, quis contra nos? Magnum omnino
 adimus periculũ; si nihil aliud, perpetuæ
 seruitutis. Verumtamen hæc me cogita-
 tio consolatur, satius esse Dei causa ser-
 uitudinem seruire, quàm crucis fugâ per-
 frui libertate. Quibus sanè in verbis in-
 territus ad omnia pericula animus satis
 eminet. Quantopere autẽ Xauerus quic-
 quid malorum est contemneret, apparet
 ex epistola ad Iacobum Pereriam, cuius
 claufula suo subteximus loco. Haud mi-
 nor animi magnitudo aduersus Christiana-
 norum hominum potentiam, quàm ad-
 uersus barbarorum minas ac terrores,
 fuit. Oræ Comorinẽsis Præfectus, homo
 Lusitanus sanè potens, acerbè auarèque
 imperabat neophytis. Qua re cognita,
 Xauerus minatus est homini, nisi hu-
 maniores in posterũ se Christianis præ-
 beret, de eius iniurijs ac tyrannide cum
 Rege Lusitaniæ per literas expostulatu-
 rum. Lusitano item Duci novos Chri-
 stianos iniuriosè tractati denunciari per
 sociũ iussit, nisi crudelitate desisteret, fo-

re ipsum multo immaniozem Herode:
 quoniam ille corpora duntaxat innocen-
 tium puerorum, ipse etiam animas per-
 deret. Id enim prorsus futurum, si, Patri-
 bus propter eius importunitatem ex illa
 ora digressis, infantes pueri interirent si-
 ne baptismo. Malacensi porro Præfecto
 suum in Sipas iter per summam iniuriam
 perniciamque impediendi (vt supra di-
 ximus) demum patientia in seueritatem
 versa, sacris interdixit: eamque rem pro
 sacris ædibus pronuntiandam ritè cura-
 uit, vt cæteros in officio contineret simi-
 lis ignominiaæ metus. Cæterum nulla res
 magis incredibilem eius animi magni-
 tudinem ostendit, quàm infinita quæ-
 dam cupido Euangelij toto orbe terrarum
 circumferendi. Nam India vastitate non
 contentus, Malacam, Molucas insulas,
 Mauricam, Iaponiam, Sinas, omnem de-
 nique animo atque industria complexus
 est Orientem: omnes vtique terras dein-
 de complexurus, si animi ardori vita re-
 spondisset. Vltima quippe Orientis tanta
 celeritate lustrauit, vt eius animo
 angusta videretur immen-
 sa vastitas Asiae.

CAPVT X.

Dei caritas & proximorum.

PAR tantæ fortitudini, Dei hominum-
que caritas fuit. Namque in omni-
bus vitæ partibus non alia virtus magis,
quàm diuini cultus proferendi, homi-
numque conseruandorum eminet stu-
dium. Nimirum caritate in Deum tanta
flagrauit, quantam existere oportuit in
eo, qui, humanis rebus penitus contem-
ptis, assiduæ rerum cælestium commen-
tationi deditus foret. Hinc in Deū, sum-
mum bonum, munificentissimiq; condi-
toris conseruatorisq; sui amorem mens
erecta, vel in medijs hominum congres-
sibus iucundissimos sermones miscebat
cum Deo. Hinc inflammatus ille in Je-
sum Christum, benignissimū Dominum
Saluatoremque suum, amor, identidem
suauissimum illud ac salutare nomē dul-
cissimè vsurpans. Indidem accensa illa
martyrij cupiditas, quæ à Turcarum fini-
bus exclusa, ad vltimas terrarū oras pro-
gressa, ex feris atque immanibus natio-
nibus, ex pestilentia, naufragiorum, præ-
donumque manifestis periculis martyrij
decus quæsiuit millies; vt illi martyrium
potius, quàm ipse martyrio defuerit. Im-
men-

mensa hæc Dei caritas haud disparem in
 Francisci animo caritatem hominū ac-
 cenderat, quæ nec cessare vnquam illum,
 nec defatigari patiebatur. Hæc illum v-
 bique ægris, vinctis, miseris quasi ser-
 uum addixit, contagiosisque morbis in-
 ter ipsa funera obiecit intrepidum. Hæc
 ad barbaras efferatasque gentes, vel cum
 aperto capitis discrimine instituendas
 impulit; atque apud eas, quamdiu o-
 pus fuit, retinuit omnium rerum inopia
 laborantem. Hæc deniq; contemptis ex-
 æstuantis Oceani fluctibus, piratarū la-
 trocinijs, incōmodis infinitæ nauigatio-
 nis, ad vltimas vsque gentes perduxit, vt
 Iapones quoq; Euāgelij penitus ignaros
 aggregaret Ecclesiæ. Et tamen cum tot
 iam terras, tot maria emensus, omnibus
 propè maritimis regionibus Oriētis Eu-
 angelio lustratis, ad vltimum mundi ter-
 minum peruenisset; eadem hominū cari-
 tas eum perpulit, vt Sinarum claustra se-
 uerissimis legibus & custodijs firmata
 tentaret, vel cum aperto capitis periculo:
 adeò inexhausta animorum auiditas ni-
 hil inuium, nihil metuendum videri si-
 nebat. Quin etiam tot gentibus ac popu-
 lis ad Christi fidem adiunctis, ferebat æ-
 gerrimè prohiberi se Sinarum aditu, vt-
 pote qui totius Orientis salutem mente

complexus, in primordio suorum operum stare se crederet. Nec dubium, quin si ei contigisset, ut Sinarum expeditioni superstes, Romam, quò ab Ignatio accerseretur, perueniret, Occidenti quoque, depositisque Ecclesiæ partibus, fuerit pariter salutis futurus. Quippe siue Præpositus Generalis, siue Præpositi adiutor, contactas hæresi nationes per socios curandi non prius finem fecisset, quàm illum aut curanda gens, aut vita ipsa deficeret. Incredibile dictu est, quantopere ille fuerit in mortalium salutem intentus. *Proximis*
Malacæ quidem & alibi confessionibus *seruit, cibi*
audiendis, reconciliandis dissidentibus, & *potio-*
ægris subleuandis, cæterisque pietatis officijs assiduam dabat operam; adeò cibi ac *nis obli-*
tutionis oblitus, ut sæpe biduū triduū-
ue traduceret ieiunus: sentire eum tali-
bus ministerijs diuinoq; obsequio pasci.
Nimirum adeò insitus erat illi hic iuuan-
dorum hominū propagandeq; religionis
amor, ut ferè innatus videretur. Huc ille
toto impetu ferri, in hoc totus esse, hoc
omnibus expetere votis, in hoc maximè
acquiescere, ut CHRISTO aggregaret
quàm plurimos. Nec minor quærendi
nouos greges, quàm tuendi partos cura
erat. Quippe ita eos præceptis atque in-
stitutis instruere erat solitus, ut exter-

ni pastoris operâ non magnoperè indigerent. Ludouicus quidem Froes, è Societate I E S V, vir iuxtà prudens ac pius, ita narrabat, se, cùm primùm Iaponem insulam obiret, fortè ad arcem deuenisse in insulæ angulo sitam. ibi tres incolas sibi occurrissè, rogitantes quid factum esset Francisco Xauerio. Qua inopinata interrogatione attonitum se primò hæsisse, deinde hæsitando comperissè, apud eos aliquandiu diuersatum esse Xauerium; & plerisque incolarum ad Christi fidem perductis, sacram inibi excitasse ædem: porrò neophytos ad eò diligenter ab illo edoctos, vt sine vllò doctore Christiana disciplina cursum teneret suum. Quippe discessurum Xauerium illis in posterum consuluisse, & Christi vitam, summamque Ecclesiasticæ historiæ ipsorum sermone conscriptam; Romanum item Calendarium, cū ratione festorum mobilium; implorationem cælestium, quam Litanias vocamus; septem Psalmos, formamque baptismi eis tradidisse, monitis, vt festis diebus vniuersi pariter conuenirent; in conuentu de Christi vita sacraque historia aliquid audirent; festos dies cognoscerent, superumque ope implorata, septem Psalmos recitarent. Cæterum Ducis scriba (nisi necessitas aliud sua-

suaderet) baptismo lustraret infantes. Et neophytos, Francisci præceptorum memores, adeò Christianis rebus instructos extitisse, ut nihil admodum cederent Europæis. Itaque affirmabat Froes, nihil se habuisse quod adderet: sed illud didicisse, Xauerij exemplo ita vbique ferendam colendamque religionem, ut per se niti suis ipsa viribus posset. Quanquã Franciscus, quoad eius fieri poterat, neophytos per socios excolere non desisteat. Nec verò Xauerij caritas ita ciuitates gentesque totas adiuuabat, ut singulos negligeret homines, quamuis pertinaces obstinatosque. Ternate decedens, ex maximo Ternatinorum numero dumtaxat reliquerat duos, quibus detrahare nequiverat pellices. Amboinum igitur reuersus (misericordia indignationis locum occupante) literas ad Ternatinum amicum dedit, rogans ut duos illos suis verbis quàm bellissimè salutados commonefaceret, si quando in animum tandem induxissent è flagitiorum cœno emergere, confestim se illuc aduolaturum; interim nunquam cessaturum eorū salutem à Deo communi parente deprecari. Malacæ verò cùm identidem verba faceret ad populum, audiebatur interdum ab Iu-

*Zelus ani-
marum.*

*Iudæis
conuersis.*

A a

gentis

*Mira solertia in
flectendis
obstinatis
in scelere
hominibus.*

gentis vitium proprium est) peruiacaci,
nec minùs Xauerij irrisore, quàm verita-
tis. Is vitijs simul & erroribus implicatus
obstinatè obstabat Euangelio: eiusque
auctoritas cæteros Iudæos à Christi fide
deterrebat. Hunc igitur Franciscus omni
obsequio demulcens, & comiter apud eū
cœnitans, adeò flexit, vt in contrarium
mutatus, è pertinaci Iudæo probus ac
pius fieret Christianus. Hæc porrò pro-
ximorum caritas haud fortior quàm soler-
tior fuit. Canonorium arx est Lusitano-
rum, portu celebris, inter Goam & Goci-
num interiecta. Hunc portum petens ex
itinere Xauerius, quendam in ipsa naui
ad confessionem peccatorum perducere
frustrà conatus, incœpto paulisper desti-
tit, vt securum ex improviso adoriretur.
Namque ille cū vrgeretur acrius, vt e-
rat obstinato ad negandum animo, con-
firmarat iureiurādo, se nunquam omni-
no id esse facturum. Franciscus ergo, vbi
in terram descensum est, statuit in exitiali
morbo vltima experiri auxilia. Itaque a-
liud se iam agere simulans, peruiacem
hominem comiter, per speciē animi rela-
xandi, in saltum (vt regionis natura fert)
frequentibus palmis consitū ducit. Vt in
locum ab arbitris remotum ventum est:
subitò deposita veste, tergoque nudato,
pro-

procumbit in genua. mox stupente illo,
& quid tandē rerum tanto impetu actu-
rus esset exspectante; flagrum depromit
aculeis ferreis sane asperum, atque in eius
conspēctu tergum suum strenuē diuer-
berās, exclamat se eius causa id quicquid
esset supplicij, subire, ut cælestem ab eo
auertat iram. Inter hæc palmetum reso-
nabat ictibus plagarum aspector ille stu-
pens & attonito similis Francisci cruore
respergebatur. Ergo admiratione in mi-
sericordiam versa, statim ad pedes Xau-
erij prouolutus rogat, alienam culpam
suo tergo luere desistat: se paratum esse
sua aliquando expiare peccata. Itaque
Xauerius victoria lætus, extemplo in-
duit vestem; eiusque confessione audita,
perditum hominem in vim ac spem salu-
tis reducit. In ægra verò ac propè depo-
sita Malacensi ciuitate curāda haud pau-
lo plus & prudentiæ adhibuit, & indu-
striæ. Etenim cū animaduerneret Ma-
lacensium animos vsque eò flagitiorum
senio ac tabe confectos, ut remedia fun-
ditus repudiarent; medicus animorum
eximius nouā ac salutarem inijt meden-
di rationem. Mira illos dissimulatione
adortus, inferebat se militum lasciuien-
tium circulis; ludentibus de industria su-
perueniebat, se illorum lusibus & con-

*Omni-
bus
omnia fit,
ut omnes
Christo lu-
crifaciantur.*

suetudine delectari simulans. Si quis eius interuentu verecundiaque desisteret à lusu; comiter eum ad vitæ hilaritatem reuocabat: se quoque talis oblectationis studio teneri; milites vtrique monachorum ritu viuere non debere. si nulla intercederet iniuria diuini numinis, satius esse ludere ac iocari, quàm detrahere de alijs, aut quidpiam patrare flagitij. Inde conciliatis comitate animis, per omne obsequium in quàm maximè familiare vsum insinuare se, vt arcanos illorum eliceret sensus, morbisque demum per occasionem mederetur. Vltro etiã alijs pellicum amore implicatis ad prandium aut cœnam condicere: super mœsam familiari sermone illato, probare apposita fercula; de famula, quæ illa tam scitè condidisset, percontari; rogitare hospitem, vt eam accerferet; collaudatamque de solertia in cibis condiendis dimittere: sat habens in præsentia, viam sibi ad destinata fecisse. Si cui grauis conuiuia futurus erat, ex improviso instabat, vt sibi eius secta inspicere liceret. Introductus miræ comitate deuinciebat hospitem; dissimulatoque consilio, velut feram vestigans, nullum omittebat angulum, quem non perlustraret oculis. Si in hospitis incidisset pellicem, quænam illa mulier, & eu-

lus esset, seiscitabatur; seque omnia quæ videret, probare simulabat, occasionem rei bene gerendæ captans. Adeò autem omnia omnibus fiebat, vt inter milites miles, inter mercatores mercator esse videretur. Itaque non modò Lusitani, verùm eorum etiam pellices ipsæ, propter singularem eius comitatem, illum hospitem, illum conuiuiam expetebant, quid tandem moliretur ignaræ? At Xauerius vbi se totum in illorum insinuarat familiaritatem, tum verò dissimulanter affectis animis mederi aggrediebatur. Si quem nactus erat formosæ ancillæ amore captum, huic mulierem commendare: eam verò, propter egregiam formam atque indolem, dignam quæ pudica foret, dignam quæ honesto alicui nuberet viro. Inde percontari ex hospite, cur, si vnicè illam amaret, cum vtriusque dedecore perniciëque concubinam, quàm honestè sancteque coniugem, habere mallet. ita mali causa in remedium versa, flagitia mutabat nuptijs. Sin autem mulier deformis erat, rogabat hospitem, satisne sanus esset, qui adeò deformem famulam in delicijs haberet, propter quam in Lusitanorū incurreret sermones, irrisionesque? Quin potiùs se dignam coniugem quæreretur? Id illi magno vtique honori

item ut alijs fuisset (quos nominabat) futurum. Alios porro minùs ad nuptias expeditos, quòd multarum ancillarum amoribus irretiti tenerentur, alia adoriebatur via. Quærebat primùm cur tandem domi suæ tantũ alerent ancillarum, quæ nullum penè vsum haberent alium, nisi ut dominorum salutem ac rem familiarem perderent; domesticum otium contentionibus rixisque turbarent? Quòd si omnes dimittere aut nō possent, aut nolent; magnoperè monebat, ut certè vnam aliquam missam facerent. Inde ad eisdẽ intermissis aliquot diebus reuersus, amicè instabat, ut alteram, deinceps ut reliquas omnes dimitterent, præter vnam, Min⁹ quippe inuisos esse Deo, ac faciliùs veniam impetrare vnius mulieris quàm multarum amore implicatos. Demum nouam nactus occasionem, vrgebat, ut illâ ipsâ, quam libido sibi reliquam fecerat, dimissâ, aut in matrimonium ductâ, cælestem aliquando placarent iram. Ita paulatim perditos homines, demptis omnibus peccandi illecebris, ad honestatis salutisque viâ reuocabat. Fuit autem hoc proprium ac perpetuum Xauerio, ut facinorosissimi cuiusque familiaritatem ambiret maximè, ratus grauissimis morbis potissimũ opus esse medico, medici-

naque.

naque. Nec priùs eos dimittebat, quàm ad sanitatē perduceret mentis. Illud verò summæ semper curæ Francisco fuit, vt suis ac sociorū exemplis omnes ad virtutem pietatēq; accenderentur, offenderetur nemo. Nec aliud magis Socijs aliquò ituris solitus erat inculcare, quàm vt *prouiderent bona coram Deo, & omnibus hominibus.* Certa etiā hac de re præcepta abeuntibus tradita, identidem per literas in memoriam redigebat. Quòd si quid à quopiam offensum esset vspia: adeò agebatur animo, vt in eum quadraret illud Apostoli: *Quis scandalizatur, & ego non vror?* Quocirca Gaspari Goani Collegij Rectori planè mandauit per literas, vt quicumque è Societate offensionem publicè foret, eum dimitteret omnino, dimissumq; nullo modo reciperet: grauiorē famæ Societatis, quàm cuiusuis Socij, iacturam ratus. In quo illā quotidiano vsu comprobata vrsurpabat vocem Apostoli: *Modicum fermentum totam massam corrumpit.* Cæterum vbi offensum esset, ibi censebat satisfieri oportere, vt præsens satisfactio offensos sanaret animos. Nec offensio modò, sed etiam infensio, satisfaciendum putabat. Cocini cùm sodales quosdā, qui Societati Iesv templū concesserant, Patribus infestiores esse cog-

Rom. 1.

*Quanto-
pere vita-
rit scanda-
lum pro-
ximorum.*

2. Cor. 11.

*Ædifica-
tionis pro-
ximorum
cura.*

nouisset; ipsemet maxima honestissimorum
 hominum frequentiam prostratus, claues
 templi ante eorum posuit pedes: eaque
 demissione infensos animos penitus
 mitigauit. Illud autem habebat in ore,
 se, quicquid diuitiarum, quicquid opum
 esset in terris, bono Societatis nomini
 posthabere: utique cum Deus pijs
 hominibus sua commoda præ communi
 religionis existimatione contemnētibz,
 meliores diuturnioresque redderet opes,
 quam quibus futuri atque utilitatis re-
 tinentes cum existimationis detrimento
 iacturaque fruerentur. Quocirca literis ad
 socios datis, illud solitus erat adscribere,
 sibi modicum fructum sine offensione,
 quam ingentem cum aliqua offensione,
 esse potiozem. Exiguam quippe segetem
 animorum sine offensionibus, velut sine
 noxijs herbis, crescere ac permanere: at
 quamuis magnam sementem offensionibus,
 quasi inimicis herbis, oppressam
 extenuari & euanescere. Atque hæc mul-
 to etiam impensius seruabat ipse, quam
 alijs præcipiebat, exemplis uti-
 que quam præceptis cla-
 rior.

CAPVT XI.

Comitas grauitati iuncta.

AD salutem porrò hominum procu-
randam vel plurimum valebat gra-
uitati iuncta comitas: quæ virtutes spe-
cie dispares ita in illo copulabantur, vt,
neutra quicquam detrahente de alterius
vi, idem & grauissimus esset, & suauissi-
mus. Quippe incredibilis quædam in
Xaunero, vt suprà ostēdi, comitas ex vul-
tu, gestu, sermone, consuetudine facile e-
minebat, quæ à natura insita, à Deo cu-
mulata, quemuis facile caperet, teneret-
que. Mira in ore hilaritas, in congressu
facilitas, in consuetudine vsuq; suauitas.
Aspectus adeò iucundus, vt ægris sola-
tium, valentibus lætitiā afferret. Itaq;
sæpe vsu venit, vt multi Sociorum nulla
alia de causa viserent eum, nisi vt cælesti
illo aspectu exhilarati, ad beatæ vitæ stu-
dium, illius eximiæ alacritatis ardorisq;
cogitatione accenderentur. Nunquam
enim tristes aut languentes ab eo rece-
debant, quoties haurire potuerant ipsius
alacritatem, & tanti animi spiritum. Exi-
mia verò vultus ac sermonis iucunditas
malos iuxta ac bonos, summos æquè &
infimos pelliciebat: adeoque cunctorum

*Aspectus
Xaunery
visentibus
iucundus.*

tenebat animos, vt eos, quocunque liberet, impelleret: nihil à quoquam postularet, quamuis magnum arduumque, cuius non facili negotio fieret compos. Porro salubres sermones, ne satietatē afferrent, magnā solertiā condire, miraque varietate miscere consuevit. Astrologiæ Philosophiæque Franciscus erat peritissimus. Quocirca quoties iter faceret, leuando viæ tædio, sermones identidem de cœlestium orbium astrorumque motibus inferebat. Lunæ Solisque defectiones multo ante prænunciabat. Rursus causas exposcebat eorum, quæ in cœlo mundoque admirabilia fieri videmus, quæ grâdinis, pruinae, niuis, pluuiæ origo: vnde nubes, nebulae, venti, tonitrua existant: quæ vis æstus maritimos ac freta cieat. Adiciebat cætera generis eiusdem, quæ plurimum vt admirationis, sic iucunditatis habent: eaque demum referebat ad Dei cultum metumque. De his igitur tam peritè iucundeque, apud Iapones præcipuè talium rerum ignaros, diserebat, vt vulgo dictitarent, Xauerio comite totam Iaponiam sine vlllo laboris sensu posse peragrari. adeò eius comitas pro vehiculo comitibus erat, vt eos sibi Deoque obnoxios faceret. Cæterum hanc comitatem moderabatur par grauitas, vt in summa confue-